

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI
FAKULTA PRÁVNICKÁ

Katedra veřejné správy

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Vývoj veřejné správy za první republiky (1918-1938)
se zaměřením na město Plzeň

Předkládá: Bc. Marek Vodička

Vedoucí diplomové práce: doc. PhDr. Lukáš Valeš, Ph.D.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci na téma “Vývoj veřejné správy za první republiky (1918-1938) se zaměřením na město Plzeň“ zpracoval samostatně, a že jsem vyznačil prameny, z nichž jsem pro svou práci čerpal způsobem ve vědecké práci obvyklým.

Plzeň, březen 2021

Bc. Marek Vodička

Poděkování

Tímto bych rád poděkoval vedoucímu mé diplomové práce doc. PhDr. Lukášovi Valešovi, Ph.D. a hlavně také JUDr. et Mgr. Vendulce Valentové, Ph.D. za cenné rady, připomínky a metodické vedení práce.

Obsah

Úvod	1
1. Nástin historických událostí	2
1.1 Vývoj veřejné správy v letech 1848 – 1918.....	2
1.2 Vznik Československa	6
2. Veřejná správa v letech 1918 – 1938	8
2.1 Recepční norma a Národní výbor.....	8
2.2 Prozatímní ústava a vývoj politické správy v letech 1918 - 1920.....	10
2.3 Politický vývoj od roku 1920	13
2.4 Ústřední správa českých zemí za první republiky.....	19
2.5 Organizace veřejné správy	22
2.6 Organizace samosprávy.....	25
2.7 Soudnictví.....	27
2.8 Policie a další složky ochrany republiky	31
2.9 Školství.....	34
3. Charakteristika fungování veřejné správy za první ČSR na území města Plzně	36
3.1 Národní výbor v Plzni	36
3.2 Ústřední správa v Plzni	37
3.3 Odmítnutí Plzně některých agend v přenesené působnosti	40
3.4 Plzeň a ústřední úřady	40
3.5 Volby a volební úřad	41
3.6 Policie.....	42
3.7 Trestní senát	43
3.8 Vojsko	44
3.9 Úřední list města Plzně.....	44
3.10 Statistická kancelář.....	44
3.11 Služební poměry plzeňských zaměstnanců	45
3.12 Školství	46
3.13 Finanční správa města Plzně.....	47
3.14 Luděk Pik.....	48
3.14.1 Mládí a rodina	48
3.14.2 Pikovo začátky v sociální demokracii.....	50
3.14.3 Pik za sociální demokracii v Plzni	51
3.14.4 Pik poslancem v Říšské radě.....	52
3.14.5 Pik za první světové války	52
3.14.6 Období od vzniku ČSR do prvních obecních voleb (1918-1919)....	53

3.14.7	Pik plzeňským starostou	54
3.14.8	Pikovo konec kariéry a život v ústraní.....	58
	Závěr	61
	Resumé	62
	Seznam použité literatury a pramenů	63
	Seznam příloh	66
	Přílohy	

Úvod

V mé diplomové práci se věnuji veřejné správě za první republiky se zaměřením na město Plzeň.

V první části své práce ve stručnosti zmiňuji dobu, která bezprostředně předchází první republice a to konkrétně období v letech 1848 – 1918. Tato doba je pro následný vývoj událostí velmi důležitá. V této části zmiňuji všechny ústavy, které byly vydány s cílem změnit dosavadní politickou situaci. Soustředím se i na vznik samostatného československého státu, zmiňuji odbojovou organizaci v čele s Masarykem a všechny snahy, které nakonec vedly k převratu a vzniku Československa.

Ve druhé části práce se již zaměřuji obecně na vývoj veřejné správy v letech 1918 – 1938 jako je vývoj státní správy i samosprávy, vývoj soudnictví, policie ale i školství a s tím související právní předpisy.

Třetí část věnuji fungování veřejné správy za první republiky na území města Plzně. Současně se velmi podrobně zaměřuji na život sociálně demokratického politika Lud'ka Pika, který skoro 20 let nepřetržitě vykonával funkci plzeňského starosty a významným způsobem se podílel na rozvoji města Plzně.

1. Nástin historických událostí

Nástin historických událostí v době před první republikou je důležité přiblížit jednak z důvodu pochopení souvislostí a jednak z důvodu, že mezi lety 1848 – 1918 došlo k důležitým proměnám středoevropské politiky, což mělo zásadní vliv na následující vývoj veřejné správy a pozdější demokratický režim první republiky.

1.1 Vývoj veřejné správy v letech 1848 – 1918

Rok 1848 byl významný vlnou revolucí. Ta započala povstáním ve Vídni v březnu 1848, kdy byl nucen odstoupit nenáviděný diktátorský Metternich a císař na základě toho slíbil zaručení občanské svobody vydáním ústavy. K tomu došlo 25. dubna 1848 vydáním tzv. **dubnové či Pillersdorfovy ústavy** ve Vídni. Tato ústava byla považovaná za ústavní základ rakouského císařského státu a země pod vládou Habsburků měly nadále tvořit nedělitelnou konstituční monarchii. Ústava se však nevztahovala na Uhry ani na italské země. Současně zachovávala neporušitelné postavení panovníka, který stál v čele exekutivy, a který nebyl ze své funkce nikomu odpovědný. Svou exekutivní moc vykonával prostřednictvím svých ministrů, o legislativu se pak dělil s Říšským sněmem. Ten byl dvoukomorový a skládal se z nepřímo volené poslanecké sněmovny a jmenovaného senátu. V senátu měli zasedat princové Rakouského domu starší 24 let, tedy osoby doživotně jmenované panovníkem, jejichž počet nebyl stanoven a 150 senátorů volených velkostatkáři. Poslanecká sněmovna se skládala z 383 nepřímo volených členů. Ke schválení zákona bylo zapotřebí souhlasu obou komor a schválení císařem. Soudní moc byla v této době již oddělená a zcela nezávislá.¹

Namísto uklidnění situace měla však ústava opačný účinek, vyvolala bouře a 16. května téhož roku musel císař slíbit, že ústava bude přijata novým ústavodárným sborem. Byla zrušena horní komora sněmovny a došlo k rozšíření volebního práva i pro samostatné dělníky nad 24 let. V červenci 1848 došlo ve Vídni k volbám a tak se mohl sejít rakouský říšský sněm, který zasedal ve Vídni a od října 1848 v Kroměříži. Jeho hlavním úkolem bylo vypracovat novou

---

¹ BALÍK, Stanislav (kol. autorů). *Politický systém českých zemí 1848-1989*. Brno: Masarykova univerzita, 2007. s. 21

rakouskou ústavu, která měla více odpovídat liberálním představám. Kroměřížský návrh ústavy obsahoval širší katalog lidských práv, státní moc již nepocházela od Boha a císaře, nýbrž povstávala z lidu. Mělo se dle tohoto návrhu ústavy jednat o konstituční monarchii, kde by exekutivu vykonával císař, ale oprávněn vládnout by byl až po složení přísahy na ústavu. Návrh zakotvoval i federalistický přístup k vnitřnímu dělení říše. Politická situace v Rakousku se však začala zhoršovat a projevovaly se síly, které byly proti liberální společnosti. Kroměřížský sněm ani neměl čas ústavní návrh schválit, jelikož byl rozeznán. Navíc tři dny předtím v březnu 1849 byla vyhlášena druhá oktrojovaná tzv. **březnová či Stadionova ústava**. Tato ústava byla celorakouská a důsledně centralistická s myšlenkou jednotného státního celku bez stop federalizace.² Silně posilovala panovníkovu moc na úkor suverenity lidu. V osobě panovníka byla soustředěna nejvyšší zákonodárná i výkonná moc, kterou vykonával prostřednictvím svých ministrů. Ministrům náleželo řídit správu v říši. Na rozdíl od dubnové ústavy, rozeznávala Stadionova říšské a zemské zákonodárství. K jednotnému zastoupení říše byl určen parlament (říšský sněm) o dvou komorách. Dolní komora měla být volena občany, okruh voličů však byl zúžen a horní komora měla být volena částečně zemskými sněmy a částečně nejvyššími berními poplatníky v jednotlivých zemích. Volební řád, který by určil podrobnosti, však nebyl nikdy vydán.

Ve Stadionově ústavě byla navíc poprvé zakotvena zásada, že svobodná obec je základem svobodného státu. Dále zde byly zakotveny pojmy jako místní obec, okresní obec a krajská obec. Poprvé byly obce vytvořeny na území feudálních velkostatků, což mělo za následek rozpad patrimoniální správy.³ Březnová ústava nebyla nikdy realizována stejně jako ústava kroměřížská.

20. srpna 1851 podepsal císař 3 výnosy, které byly publikovány jako tzv. **Silvestrovské patenty**. Těmi zrušil platnost březnové ústavy. V platnosti zůstaly pouze základní svobody. Patenty deklarovaly a kodifikovaly zásadu organického řízení státu, tzn., že se má státní moc vykonávat s vyloučením veřejnosti. První výnos měnil statut říšské rady, která se stala osobním poradním orgánem císaře. Druhým výnosem byla vláda zbavena odpovědnosti vůči jakékoliv jiné politické autoritě, nadále však byla odpovědná císaři. Ve třetím výnosu byla vláda vyzvána,

---

² SCHELLE, Karel. *Vývoj veřejné správy v letech 1848-1948*. Praha: Eurolex Bohemia, 2002. s. 15-17

³ LACINA, Karel; ČECHÁK, Vladimír. *Vývoj systémů veřejné správy*. Praha: Professional Publishing, 2001. s. 69

aby zvážila možnost realizace ústavy z března 1849, což se ukázalo jako jeden z posledních kroků k likvidaci konstitucionalismu.⁴

Monarchie se postupně dostala jak ve vnitřní tak zahraniční politice do problémů, a proto byl vydán císařský manifest, který ohlašoval první ústupky z pozic absolutismu. 5. března 1860 byla patentem vytvořená tzv. rozmnožená říšská rada. Výsledkem jednání v říšské radě bylo vydání zákona o základních rysech nového uspořádání habsburského státu. Tímto zákonem byl tzv. **Říjnový diplom** z 20. října 1860. Ten znovu zavedl spolurozhodování panovníka s říšskou radou, resp. zemskými sněmy. Diplom počítal i s obnovením ústavnosti v Uhrách, pro neuherské části bylo zřízeno Státní ministerstvo jako nejvyšší orgán státní správy. Diplom lze chápat jako nenásilný pokus zabudovat Uherské země do celku monarchie.⁵ Říjnový diplom ovšem nebyl ústavním zákonem, měl spíše povahu přípravného dokumentu, který měl vyložit program obnovení ústavního života v Rakousku.

V prosinci 1860 byl zvolen ministerským předsedou baron Schmerling, který okamžitě předložil svůj program založený na myšlence obnovení konstitucionalismu. Sliboval také vydání zemských zřízení či vypsání přímých voleb. Dne 26. února 1861 byla vydána tzv. **únorová či Schmerlingova ústava**. Jednalo se opět o ústavu oktrojovanou, avšak ani tato ústava úplně neopouštěla centralistické tendence. Ty se projevovaly v širokém pojetí kompetence říšské rady, které připadala spolu s císařem zákonodárná moc v okruhu všech záležitostí, které nebyly výslovně přikázány pravomoci zemských sněmů. Říšská rada byla dvoukomorová.⁶ Skládala se z Panské komory, jejíž členové byli jmenováni výlučně císařem, druhou komorou byla Poslanecká sněmovna, jejíž zástupce volily zemské sněmy. Kuriový systém navíc zabezpečoval, že na říšské radě budou zastoupeny ty zájmy, které potřebovala vláda, nebyly tedy skutečným odrazem složení zemských sněmů. Únorová ústava navíc vůbec neobsahovala katalog základních práv. Držitelem moci byl stále monarcha a moci byly odděleny nedůsledně. Schmerlingova ústava pomalu ztrácela podporu a tak byla 20. září 1865 její platnost pozastavena. Císař poté až do vydání prosincové ústavy vládl pomocí nařízení.

---

⁴ SCHELLE, Karel. *Vývoj veřejné správy v letech 1848-1948*. Praha: Eurolex Bohemia, 2002. s. 19

⁵ BALÍK, Stanislav (kol. autorů). *Politický systém českých zemí 1848-1989*. Brno: Masarykova univerzita, 2007. s. 23-24

⁶ SCHELLE, Karel. *Vývoj veřejné správy v letech 1848-1948*. Praha: Eurolex Bohemia, 2002. s. 20-21

Na počátku roku 1867 došlo na základě jednání mezi vídeňskou vládou a představiteli uherského sněmu k politické dohodě mezi Předlitavskem a Uhrami o společných věcech. Císař v únoru téhož roku obnovil uherskou ústavu a jmenoval uherskou vládu. Sám se dal jmenovat uherským králem a 12. června 1867 vstoupil ve známost jako rakousko-uherské vyrovnání. To bylo základem nového rakousko-uherského soustátí. Konec roku 1867 byl završením ústavního procesu vydáním souboru ústavních zákonů, které se považovaly za základní zákony státu, nazývané **prosincovou ústavou**. Základy ústavního systému tvořily tři ústavní zákony a to zákon o odpovědnosti ministrů, který v podstatě znamenal omezení suverénní moci panovníka, dále zákon o spolkovém právu, jenž byl revizí spolkového zákona z roku 1852 a v poslední řadě to byl zákon o společném právu, který povoloval hromadná shromáždění občanů i veřejné průvody. Jádrem prosincové ústavy však byl komplex šesti ústavních zákonů, které kodifikovaly postavení ústředních orgánů Předlitavska a jejich vzájemné vztahy. Byl to především zákon č. 141/1867 ř. z., o říšském zastupitelstvu. Ten přenesl generální zákonodárnou moc na zemské sněmy, pravomoc říšské rady byla vymezena jen taxativně. Dále se jednalo o zákon č. 142/1867 ř. z., o všeobecných občanských právech obsahující katalog základních práv občana v Rakousku, zákon č. 143/1867 ř. z., o zřízení říšského soudu, který měl být ve Vídni a měl rozhodovat o kompetenčních konfliktech a sporech veřejnoprávních mezi jednotlivými institucemi a občany. Dále zákon č. 144/1867 ř. z., o soudcovské moci, jímž se zaručovala nezávislost soudců, veřejnost procesního řízení a v zásadě odděloval soudnictví od výkonné moci. Zákon č. 145/1867 ř. z., o vykonávání vládní moci, který vymezoval postavení císaře jako posvátného a nedotknutelného, i když byl formálně vázán přísahou vládnout podle přijatých zákonů. Posledním byl zákon č. 146/1867 ř. z., o společných záležitostech všech zemí habsburské monarchie, čímž byl vyrovnávací zákon z počátku roku 1867.⁷

Prosincová ústava nebyla oktrojována, ale byla přijata v součinnosti monarchy a parlamentu. V jejím základě spojoval princip suverenity lidu a monarchické legitimacy. Uskutečnila dělení moci, zavedla již zmíněný základní katalog práv a zavedla dvoukomorovou říšskou radu dle Schmerlingova modelu. Zákonodárnou iniciativu měla Poslanecká sněmovna i Panská sněmovna jako celek, stále však byla potřeba schválení zákonů panovníkem. Díky této ústavě se

---

⁷ SCHELLE, Karel. *Vývoj veřejné správy v letech 1848-1948*. Praha: Eurolex Bohemia, 2002. s. 24

poprvé jednalo o opravdovou konstituci. Vše se změnilo až vypuknutím první světové války v roce 1914. 25. července 1914 byla přijata řada zákonů, které suspendovaly četná občanská práva, zavedly cenzuru, kterou kontroloval vojenský dozorčí úřad a od 28. července téhož roku vypukla první světová válka.

1.2 Vznik Československa

V době první světové války se část české politické reprezentace přiklonila na stranu císaře, ale část se rozhodla obnovit český stát, který by vedl přes rozbití Rakouska-Uherska. Protože takové snahy by byly chápány jako protirakouský odboj, který by byl trestán smrtí, musela se příprava odbojové organizace uskutečnit za přísného utajení. Této organizace se ujal T. G. Masaryk a Edvard Beneš a vžil se pro ni název **Maffie**. Rakouské bezpečnostní složky si však budování odbojové organizace všimly, a tak musel Masaryk emigrovat koncem roku 1914 do Švýcarska. Vedení organizace se ujal Beneš, který Masarykovi dodával důležité informace. Nakonec musel emigrovat i Beneš a to v září 1915. Činnost odboje tak pokračovala hlavně v zahraničí. Oba představitelé odboje přesídlili do Paříže, kde spolu s M. R. Štefánikem a J. Dürychem v únoru 1916 vytvořili Československou národní radu, což měl být reprezentativní orgán zahraničního československého odboje. Císař Karel I. nechal v květnu 1917 obnovit zasedání říšské rady, kde čeští poslanci jménem národa požadovali ustanovení československého státu. Tím byla mocnostem ohlášena existence národa československého jeho legitimními zástupci a Československá rada tím byla uznána jako základ příští československé vlády. V lednu 1918 se sešlo shromáždění všech českých poslanců a usnesli se za podpory všech stran na Tříkrálové deklaraci, v níž se hlásili k samostatnosti a národním právům. 13. července 1918 byl zřízen **Národní výbor** jako nejvyšší československý orgán. V říjnu 1918 byla osvobozena Praha a současně 14. října ohlásil Beneš, že již 26. září byla ustanovena **Prozatímní československá vláda** v čele s Masarykem.⁸

18. října 1918 vydal Masaryk **Washingtonskou deklaraci** obsahující vyhlášení československé nezávislosti, ve které načrtl zásady nového československého státu: „*Československý stát bude republikou ... zaručí úplnou svobodu svědomí, náboženství a vědy, literatury a umění, slova, tisku a práva*

---

⁸ KÁRNÍK, Zdeněk. *České země v éře první republiky (1918 - 1938) I.: Vznik, budování a zlatá léta republiky (1918 - 1929)*. Praha: Libri, 2003. s. 17 - 33

shromažďovacího a petičního. Církev bude odloučena od státu. Naše demokracie bude spočívati na všeobecném právu hlasovacím. Práva menšiny budou chráněna poměrným zastoupením; národní menšiny budou požívati rovných práv. Vláda bude míti formu parlamentární ... Stálé vojsko bude nahrazeno milicí ... Naše ústava se postará o účinnou, rozumnou a spravedlivou vládu, která vyloučí jakékoliv zvláštní výsady a znemožní třídní zákonodárství.“⁹ Washingtonskou deklaraci předal Masaryk americké vládě a prezidentu Wilsonovi a stala se vrcholným aktem zahraničního odboje. V říjnu 1918 se definitivně rozpadla habsburská říše. Národním převratem byl 28. října 1918 vytvořen nový československý stát.

---

⁹ BROKLOVÁ, Eva. *Československá demokracie: Politický systém ČSR 1918–1938*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1992. s. 19

2. Veřejná správa v letech 1918 – 1938

2.1 Recepční norma a Národní výbor

Je nutné si uvědomit, že československý stát byl vytvořen ještě v době stávající 1. světové války. Přípravy na vznik československého státu však probíhaly již od dubna 1918, kdy se začal připravovat politický a hospodářský program, který měl být v novém čs. státě realizován. Za tímto účelem byl vytvořen přípravný výbor, jehož členy byli B. Fanta, F. Pantůček, K. Kramář, J. Preiss, A. Rašín, V. Pospíšil, J. Schreiner a P. Šámal. Jejich práce byla ukončena v září 1918 vypracováním dvou osnov zákonů. První byl návrh hospodářského zákona, který vypracoval J. Preiss, a který měl zabezpečit samostatné finanční hospodářství a měnu. Druhý návrh zákona vypracoval F. Pantůček a jednalo se o politický zákon neboli zákon o prozatímní vládě říše české. Ten měl být jakousi provizorní základní ústavní listinou. Prvním zákonem se však nestal ani jeden z návrhů, nýbrž tzv. **recepční norma č. 11/1918 Sb. o zřízení samostatného státu československého**. Autorem tohoto zákona byl JUDr. Alois Rašín. Recepční zákon byl narychlo připravený zákon, který byl schválen 28. října 1918 na schůzi pléna Národního výboru v Praze. Čeští politici totiž nepředpokládali rozpad Rakouska-Uherska tak brzy, proto musela být recepční norma vydána narychlo, aby nedošlo k bezprávnímu stavu, a aby se celá státní správa po převratu nezastavila. Součástí recepční normy byla zestručněná předloha Pantůčkova návrhu politického zákona.¹⁰

Cílem recepční normy bylo také zajištění kontinuity s rakousko-uherským právním řádem a veřejnou správou. V zákoně se tedy výslovně uvádí, že: „*veškeré dosavadní zemské a říšské zákony a nařízení zůstávají prozatím v platnosti*“ a „*všechny úřady samosprávné, státní i obecní jsou podřízeny Národnímu výboru a prozatím úřadují a jednají podle dosud platných zákonů a nařízení*“.¹¹

Do čela veškerého dění se tedy postavil **Národní výbor v Praze**, který měl být výrazem jednoty národa. Stal se ústředním orgánem se zákonodárnou i

¹⁰ SCHELLE, Karel. *Vývoj veřejné správy v letech 1848-1948*. Praha: Eurolex Bohemia, 2002. s. 79-80

¹¹ HLEDÍKOVÁ, Zdeňka; JANÁK, Jan; DOBEŠ, Jan. *Dějiny správy v českých zemích: od počátků státu po současnost*. Praha: Lidové noviny, 2005. s. 331

výkonnou mocí pro celý československý stát a vykonával svou funkci až do 14. listopadu 1918. V čele národního výboru stanulo pět mužů, kteří později vstoupili v povědomí jako „muži 28. října“, a kterými byli Antonín Švehla, Alois Rašín, František Soukup, Jiří Stříbrný a slovenský politik Vavro Šrobár.¹² V prvních dnech existence samostatného čs. státu postupně docházelo k podřizování se Národnímu výboru všech správních institucí, jakožto i policejních a soudních institucí. 30. října 1918 měl Národní výbor ve svých rukách většinu státní správy a téměř celá recepce rakouského správního systému tedy byla zajištěna. Obdobné poměry jako v Čechách byly i na Moravě. I zde byl ještě před vyhlášením samostatnosti vytvořen národní výbor, kdy moravští členové Národního výboru úřadovali jako Moravský národní výbor v Brně.¹³

Národní výbory v Praze, Brně i Slezské Ostravě plnily funkci ústředních orgánů státní moci. Vedle nich se vytvářela, i když na krátkou dobu, velmi rozsáhlá síť okresních a místních národních výborů a národních rad. Ty vznikaly koncem války většinou z vlastní iniciativy, v listopadu 1918 byly ustaveny národní výbory ve všech českých okresech, kde do té doby nevznikly. Tou dobou jich bylo v českých zemích 286. Podle pokynu Národního výboru z října 1918 měly všechny okresní národní výbory vykonávat pravomoc na území zastupitelského nebo soudního okresu. Okresní národní výbory vznikaly tak, že funkci národního výboru převzala městská rada, většinou však ze vzájemné dohody politických stran. 4. prosince 1918 ale bylo přistoupeno k likvidaci národních výborů z důvodů konstituování republiky.¹⁴

Národní výbor vydal za dobu své čtrnáctidenní existence sedmáct dekretů, které měly platnost zákonů. Byly bezprostředním důsledkem odtržení československého státu od habsburské monarchie. Nahrazovaly všechny centrální rakouské úřady vlastními československými úřady. Všechna opatření směřovala k normalizaci vedoucího postavení čs. činitelů v novém státě. V rámci těchto zákonů bylo provedeno obstavení velkostatků jako první přípravný čin k plánované pozemkové reformě. Současně byla zabezpečena určitá finanční

---

¹² OLIVOVÁ, Věra. *Dějiny první republiky*. Praha: Karolinum, 2000. s. 66

¹³ SCHELLE, Karel. *Vývoj veřejné správy v letech 1848-1948*. Praha: Eurolex Bohemia, 2002. s. 81-83

¹⁴ tamtéž, s. 100-102

základna pro budování nového státu a to přijetím zákona o jednomiliardové „půjčce národní svobody“.¹⁵

2.2 Prozatímní ústava a vývoj politické správy v letech 1918 - 1920

13. listopadu 1918 se konalo poslední zasedání pražského Národního výboru a prostým rozšířením počtu členů byl přeměněn tento orgán na **Prozatímní či Revoluční národní shromáždění**. Toto shromáždění přijalo na přechodnou dobu zákon č. 37/1918 Sb., tzv. **Prozatímní ústavu**, protože nově vzniklý samostatný čs. stát svoji ústavu zatím neměl. Prozatímní ústava aplikovala principy parlamentní demokracie přenesením dosud nedělitelné politické moci z Národního výboru na Prozatímní národní shromáždění. To disponovalo pouze revoluční, nikoliv volební legalitou, a vzniklo povoláním zástupců českých stran na základě posledních výsledků říšských voleb v Rakousko-Uhersku z roku 1911 a doplněním slovenských představitelů. Vytvořil se tak jednokomorový sbor Prozatímního národního shromáždění o 270 členech. V této podobě vykonávalo Národní shromáždění své kompetence od 14. listopadu 1918 do 29. února 1920. Ihned na první schůzi Prozatímního národního shromáždění 14. listopadu 1918 byl zvolen prezidentem republiky T. G. Masaryk, byla ustanovena vláda v čele s K. Kramářem, habsbursko-lotrinská dynastie byla zbavena práv na český trůn a byl proklamován republikánský model československého státu.¹⁶

Zákonem č. 2/1919 Sb. bylo zřízeno 12 nejvyšších správních úřadů, později na základě usnesení vlády z 18. listopadu 1918 přejmenovaných na ministerstva. Zákonem č. 3 Sb. z 2. listopadu 1918 byl zřízen Nejvyšší správní soud. Zákonem č. 38 Sb. z 13. listopadu 1918 byl vytvořen správní zemský výbor namísto zemské správní komise. Centrem, ze kterého byla celá čs. politická správa řízená, se stalo ministerstvo vnitra, jehož agenda byla opravdu rozsáhlá a v podstatě pod něj spadalo všechno, co nepatřilo do působnosti ostatních ministerstev.¹⁷ 14. listopadu 1918 také přestaly existovat zemské sněmy jako zákonodárné orgány a jejich kompetence přešly na Národní shromáždění.

---

¹⁵ OLIVOVÁ, Věra. *Dějiny první republiky*. Praha: Karolinum, 2000. s. 67

¹⁶ BALÍK, Stanislav (kol. autorů). *Politický systém českých zemí 1848-1989*. Brno: Masarykova univerzita, 2007. s. 49-50

¹⁷ SCHELLE, Karel. *Vývoj veřejné správy v letech 1848-1948*. Praha: Eurolex Bohemia, 2002. s. 148-149

Výkonnou moc měla tvořit vláda a parlamentem volený prezident. Právě omezené pravomoci prezidenta se přitom staly nejtypičtějším znakem prozatímní ústavy a důkazem jejího revolučního charakteru. Ústava také přiřkla Revolučnímu národnímu shromáždění velké pravomoci – jmenovalo a odvolávalo sedmnáctičlennou vládu a kontrolovalo ji (a to až do ústavní novely z května 1919). Ministrem zahraničí zůstal Edvard Beneš, pravá ruka prezidenta T. G. Masaryka, ministrem vnitra byl vládce agrární strany Antonín Švehla, ministrem financí Alois Rašín, ministrem vojenství zůstal člen zahraniční vlády Milan R. Štefánik a ministrem národní obrany československý socialista Václav J. Klobučník. Na úřad ministra pro správu Slovenska byl jmenován V. Šrobár.¹⁸

Prezident byl zvolen v nepřítomnosti Revolučním národním shromážděním s výrazně jen reprezentativním posláním. Vůči parlamentu a vládě neměl prezident prakticky žádné pravomoci. Masaryk ale usiloval o zvětšení prezidentských kompetencí. Ty provedla ústavní novela ze dne 23. května 1919, která posílila práva výkonné státní moci vůbec. Prezident od té doby mohl jmenovat vládu jako celek i ministry pro jednotlivé resorty, mohl rozpouštět vládu, v případě potřeby jí předsedat, vyžadovat zprávy a zvat si k jednáním jednotlivé ministry i celou vládu. Stal se fakticky hlavou výkonné státní moci.

Správa státu spočinula po zrušení národních výborů na bývalých okresních hejtmanstvích, v čele zůstaly i zemské správní výbory, převzata byla stará samospráva, okresní zastupitelstva a obecní zastupitelstva, jež si volila obecní (a městské) rady a starosty. Staré rakouské samosprávy však byly voleny nerovně, podle kurií, a proto musely být jmenovány nové podle stejného klíče jako Prozatímní národní shromáždění.

15. června 1919 byly narychlo vypsány volby do obecních zastupitelstev. Volební řád přijatý v únoru 1919 ve Sbírce zákonů pod č. 75 byl důkazem, že to vedení státu myslí se zaváděním demokracie vážně. Dal totiž volební právo všem občanům bez ohledu na stav a národnost a poprvé v našich dějinách vůbec je poskytl i ženám. Přesto se volby nemohly konat na Slovensku, které bylo ještě zčásti zabráno Rudou armádou, a na zbytku území byla suspendována občanská

---

¹⁸ KÁRNÍK, Zdeněk. *České země v éře první republiky (1918 - 1938) I.: Vznik, budování a zlatá léta republiky (1918 - 1929)*. Praha: Libri, 2003. s. 64-65

práva. Volební období bylo čtyřleté a volby se konaly v letech 1919, 1923, 1927 a 1932.¹⁹

Výsledky voleb sehrály důležitou roli v zavedení demokratických řádů do občanské samosprávy. Došlo totiž k podstatným změnám v obecních zastupitelstvech. Jednoznačným vítězem se stala Československá sociálně demokratická strana dělnická. Československá národní demokracie předsedy vlády Karla Kramáře u voleb naprosto propadla. Premiérem byl na základě výsledků voleb jmenován Vlastimil Tusar.²⁰ Československo tedy zkonstruovalo státní moc a republikánský stát byl založen, avšak nová státní moc zůstávala stále revoluční.

Na základě přijetí volebního řádu bylo 7. února 1919 přistoupeno na plénu Národního shromáždění k vyhlášení novely **obecního zřízení č. 76/1919 Sb.** Za hlavního představitele obcí byla prohlášena obecní zastupitelstva přímo volená na základě všeobecného hlasovacího práva. Dalšími orgány se staly obecní rada, starosta spolu s jeho náměstkou a komise, které bylo zastupitelstvo oprávněno ze svých řad vytvářet. Obecní zastupitelstvo nastoupilo na místo obecního výboru a volilo ze svých řad obecní radu. Obecní rada se stala usnášecím orgánem ve věcech vlastní a přenesené působnosti obcí. Skládala se ze starosty, jeho náměstků a členů rady.²¹ Právně byla zakotvena i činnost obecního úřadu. Novela dále stanovila, že veřejné schůze obecního zastupitelstva se musí svolávat nejméně jednou za dva měsíce. Ze svého středu poté volili zastupitelé starostu, jeho náměstkou a členy rady. Obecní rada musela být alespoň tříčlenná. Schůze obecní rady byly neveřejné.²² Další novela obecního zákona poté byla provedena v roce 1933.

V roce 1919 byla vydána řada zákonů o pozemkové reformě. Nejdůležitější z nich byly záborový a přidělový zákon. Záborový zákon byl přijat 16. dubna 1919 a stanovil hranici pozemkové držby rozhodující pro pozemkovou reformu. Podle tohoto zákona měla připadnout k záboru veškerá půda nad 150 ha

---

¹⁹ LACINA, Karel; ČECHÁK, Vladimír. *Vývoj systémů veřejné správy*. Praha: Professional Publishing, 2001. s. 73-74

²⁰ K ÁRNÍK, Zdeněk. *České země v éře první republiky (1918 - 1938) I.: Vznik, budování a zlatá léta republiky (1918 - 1929)*. Praha: Libri, 2003. s. 71-73

²¹ VOJÁČEK, L.; SCHELLE, K.; KNOLL, V. *České právní dějiny*. 3. upravené vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2016, s. 299

²² LACINA, Karel; ČECHÁK, Vladimír. *Vývoj systémů veřejné správy*. Praha: Professional Publishing, 2001. s. 74

orné půdy a 250 ha půdy vůbec. Po tomto záborovém zákonu následovala řada zákonů doplňujících. Zábory půdy měly být provedeny bez finanční náhrady původním majitelům. Po dlouhých jednáních byl přijat i přidělový zákon a to 30. ledna 1920. Ten stanovil zásady pro nabývání půdy získané záborovým zákonem. Pro zavádění pozemkové reformy byl zřízen speciální Pozemkový úřad. Většina zabrané půdy byla přidělena středním rolníkům. Provedení pozemkové reformy přispělo k posílení a rozšíření středních vrstev venkovského obyvatelstva. Zásah do dosavadní držby půdy byl totiž zaměřen především proti rozsáhlému pozemkovému vlastnictví habsburského rodu a proti latifundiím katolické církve spjaté se starou monarchií.²³

Mezitím se pracovalo na přípravě nové definitivní ústavy, kterou čs. stát nutně potřeboval. Přípravou ústavy se zabývala kolektivně vláda, ale hlavně její příprava náležela ministerstvu vnitra a jeho legislativní sekci, v jejímž čele stál profesor státního práva pražské právnické fakulty Jiří Hoetzel. Hoetzel spolu s touto sekcí předložili ústavnímu výboru návrh ústavy nejdříve neoficiálně. Připravit poté návrh do podoby, ve kterém by se mohl stát předmětem jednání výboru, měl za úkol speciální podvýbor v čele s Meissnerem, Boučkem, Hnídkem, Stránským a Medveckým. Podvýbor předal své výsledky plénu výboru 8. ledna 1920. Na diskuzích se podílel také Karel Kramář a přípravné práce sledoval i prezident Masaryk.²⁴ Nakonec byla 29. února 1920 schválena **ústava československého státu jako zákon č. 121/1920 Sb.**, čímž došlo definitivně k uzákonění parlamentarismu postaveného na demokratických základech. Současné s ní byl přijat zákon č. 123/1920 Sb., volební řád do Poslanecké sněmovny a zákon č. 124/1920 Sb., o složení a pravomoci Senátu.

2.3 Politický vývoj od roku 1920

Na základě nové ústavy došlo k vypsání parlamentních voleb, které se konaly v novém čs. státě 18. dubna 1920. Zvítězila sociálně demokratická strana. Díky tomu byla v květnu 1920 utvořena nová vláda. Jejím základem byla spolupráce sociálně demokratické strany se stranou agrární. V čele vlády stanul

---

²³ OLIVOVÁ, Věra. *Dějiny první republiky*. Praha: Karolinum, 2000. s. 92

²⁴ K ÁRNÍK, Zdeněk. *České země v éře první republiky (1918 - 1938) I.: Vznik, budování a zlatá léta republiky (1918 - 1929)*. Praha: Libri, 2003. s. 99

opět V. Tusar a politickým vůdcem vlády byl A. Švehla. Do vlády vstoupili i národní socialisté.²⁵

14. září 1920 podala Tusarova vláda demisi a ihned druhý den jmenoval prezident novou vládu. Byla to neparlamentní, tzv. úřednická vláda sestavená z odborníků, v jejímž čele stál Jan Černý, dosavadní moravský zemský prezident. Černého vláda chtěla upevnit mocenský aparát státu a to hlavně policii, četnictvo, vojsko, zesílit cenzuru a vytvořit vládu „pevné ruky“. Politický postup vlády zajišťovala tzv. Pětka vytvořená ze zástupců pěti hlavních českých politických stran. Jejimi členy byli Švehla, Rašín, Bechyně, Stříbrný a Šrámek. Vůdcem Pětky byl sám Masaryk. V Pětce byla obnovena poválečná všenárodní koalice, tzn., že došlo ke spojení všech skupin českého politického tábora. Současně došlo k obsáhlým jednáním s Hlinkovo slovenskou ľudovou stranou. Tato strana byla ochotna ke spolupráci s Černého vládou, ale vědoma si své ceny, si kladla požadavky. Jejím cílem bylo zajistit ľudové straně na Slovensku vedoucí politické postavení. Dále žádala vytvoření zvláštního slovenského krajinského správního výboru, který by spolu s ministerstvem vedl plnou mocí politickou správu Slovenska. V tomto výboru by měla, vzhledem ke svým volebním úspěchům, prvořadá pozice. Černého vláda vyhověla požadavkům ľudové strany. Toto období spolupráce vyvrcholilo v dubnu 1921, kdy Hlinka slavnostně podepsal ústavní zákony republiky. Ľudoví poslanci poté na slovenských poradách v Bratislavě veřejně proklamovali jednotu československého státu a zavazovali se respektovat ústavní zákony.²⁶

Černého úřednická vláda zatím připravovala celou řadu zákonů za účelem stabilizace politického i hospodářského vývoje v republice. Vzhledem ke komunistickým pučům, které se však podařilo potlačit, byly vydány zákony s cílem oslabit politické působení komunistického hnutí. Byl to např. zákon proti útisku a na ochranu svobody ve shromážděních. V hospodářské oblasti to byly zákony k urychlení rekonstrukce a k rozvoji válkou zvrácené ekonomiky. Bylo tak např. uvolněno soukromé podnikání, rozšířena práva majitelů domů, modifikován zákon o osmihodinové pracovní době a další stabilizační opatření, které měly povzbudit podnikatelskou činnost. To však sebou neslo nepříznivé sociální důsledky pro dělnictvo i střední vrstvy, které se projeví např. snížením

---

²⁵ OLIVOVÁ, Věra. *Dějiny první republiky*. Praha: Karolinum, 2000. s. 107-108

²⁶ tamtéž, s. 116-118

dělnických a úřednických platů. Černého vláda tak byla velmi nepopulární. Od jara 1921 se začala veškerá opatření připravovat v Pětce. Parlament přestal pravidelně zasedat a scházel se pouze na jednotlivá zasedání, na nichž byly přijímány návrhy předkládané Pětkou. Po dokončení stabilizačního programu na podzim 1921 Černého vláda odstoupila.²⁷

26. září 1921 vzešla nová vláda v čele s ministerským předsedou Benešem. Benešova vláda byla kombinací mezi úřednickou a normální parlamentní vládou. Napůl byla složena z odborníků a napůl ze zástupců politických stran. I nadále se zachovala existence Pětky, avšak brzy se ukázalo, že Beneš chce provádět samostatnou iniciativní politiku. Vzhledem ke kampani proti Benešovi, kterou vedl Kramář, byla narušena politická základna Benešovy vlády a v říjnu 1922 padla. V čele nové vlády tak stanul A. Švehla. Švehlova vláda byla první vládou, v jejímž čele stála agrární strana, která si toto postavení udržela po celé trvání předmnichovské republiky. Složením byla Švehlova vláda obnovou staré poválečné všenárodní koalice. V roce 1923 došlo k atentátu na ministra financí A. Rašína a to komunistickým bankovním úředníkem. Rašín svým zraněním podlehl. To sjednotilo vládní strany a byl vznesen požadavek na vydání zákona na ochranu republiky. Jednání o zákonu bylo provázeno ostrou kampaní proti komunistické straně, která byla odpovědná za atentát. V březnu 1923 byl zákon přijat. Jeho cílem bylo upevnit systém pluralitní parlamentní demokracie a posílit stabilitu státu. Zákon směřoval jednak proti komunistickému hnutí, ale také proti fašistickým tendencím a jejich mezinárodním vazbám. Příkladem je fašistické jádro uvnitř republiky, kterým se stalo Slovensko. To totiž po pádu Černého vlády začalo inklinovat k fašistickému hnutí.²⁸

V roce 1925 se konaly další parlamentní volby, které vyhrála s těsným výsledkem agrární strana a hned za ní komunistická strana. Byla znovu ustanovena Švehlova vláda, která však byla pouze dočasná. Již v březnu 1925 byla nahrazena opět vládou Jana Černého. Díky neshodám napříč politickými stranami došlo k novému politickému seskupení. Začaly se rýsovat nové politické struktury, jejichž základem byla politická spolupráce stran bez ohledu na národnost. Začal tak plně fungovat systém pluralitní demokracie. Tím vznikly tři základní politické proudy, které se dělily dle svých programových zásad. Krajně

---

²⁷ OLIVOVÁ, Věra. *Dějiny první republiky*. Praha: Karolinum, 2000. s. 126-128

²⁸ tamtéž, s. 128-129, 132-135

pravicový proud byl reprezentován nacionálními stranami, které byly v opozici k systému parlamentní demokracie, a jejich podoba byla ovlivněna fašistickým modelem. Krajně levicový proud tvořilo komunistické hnutí, které odmítalo existenci čs. státu jako kapitalistického a bylo v opozici k jeho systému parlamentní demokracie. Mezi těmito dvěma krajními proudy se vyhraňoval proud, jehož základem byla spolupráce stran na podporu systému pluralitní parlamentní demokracie. V tomto republikánském proudu se formovala dvě křídla. Konzervativní, reprezentované agrárními a křesťanskými stranami, a socialistické, představované sociálně demokratickými stranami a československou národně socialistickou stranou.²⁹

Složité politické krize vyústila v demisi Černého vlády v říjnu 1926 a byla utvořena nová vláda, všeobecně nazývaná „panská koalice“ v čele opět s A. Švehlou. Vláda panské koalice uzákonila v roce 1927 řadu stabilizačních opatření. Patřila k nim např. daňová reforma, upevnění státní správy či zrušení volebního práva vojáků, které bylo součástí úsilí o odpolitizování armády. V květnu roku 1927 byl prezidentem znovu zvolen Masaryk na základě prezidentských voleb. Porazil komunistického protivníka V. Šturce.³⁰

Říjen roku 1929 byl počátkem celosvětové hospodářské krize. Navíc 30. ledna 1933 převzal Hitler moc v Německu. Vnitřní neustálé politické boje situaci vůbec nepomáhaly a tak se Československo ocitlo v hluboké krizi. V říjnu 1929 byly předčasně vypsány nové parlamentní volby, které opět vyhrála agrární strana. Dle výsledků voleb došlo k ustavení nové vlády, v níž se projevil nový poměr sil, který vedl ke změně politické konstelace. Byla vytvořena tzv. „široká koalice“, jejíž předsedou se stal vedoucí představitel agrární strany František Udržal, který nastoupil místo nemocného A. Švehly. Nová vláda byla koalici širšího republikánského bloku. Udržalova vláda musela ihned řešit problémy spojené s hospodářskou krizí. Novelizovala např. gentský systém, který znamenal zlepšení podpory v nezaměstnanosti pro odborově organizované dělníky. Dále vláda zavedla různé potravinové akce na opatření základní obživy obyvatelstva.

---

²⁹ OLIVOVÁ, Věra. *Dějiny první republiky*. Praha: Karolinum, 2000. s. 144-145

³⁰ tamtéž, s. 150-152

Udržalova vláda byla kritizována kvůli bezplánovité a nepromyšlené sociální politice a tak v říjnu 1932 odstoupila.³¹

Byla opět utvořena nová vláda v čele s Janem Malypetrem, který pocházel z československé republikánské strany. Vláda Malypetra byla plánovaná a systematická. Krizi chtěla zastavit tím, že se snažila prosadit právo na zasahování státu do ekonomického procesu. Na základě toho vláda předložila v červnu 1933 návrh zákona, podle něhož měla získat mimořádnou nařizovací moc, která by ji opravňovala upravovat některé hospodářské otázky a starat se o rovnováhu veškerého státního hospodářství. Zákon byl přijat a vláda na základě toho vydala 240 nařízení vesměs hospodářského rázu. Výsledkem byla devalvace československé koruny, k níž vláda přistoupila v lednu roku 1934. Státní zásahy do ekonomiky umožňovaly Malypetrově vládě provádět i sociální politiku. Došlo tak ke zklidnění sociálních konfliktů. Dále vydala Malypetrova vláda sérii politických zákonů na obranu demokracie. Vláda částečným omezování demokratických svobod zabránila zneužití systému pluralitní demokracie a začala budovat silnou demokracii. 10. července 1933 byl přijat tiskový zákon omezující svobodu tisku. Dále mimořádný zákon, jenž měl zabezpečit celistvost státu, republikánskou státní formu, ústavu a veřejný pořádek. O několik dní později byl také přijat zákon o stíhání protistátní činnosti státních zaměstnanců a zákon o rozpuštění politických stran č. 201/1933 Sb. Na základě těchto zákonů byli předáni k trestnímu stíhání čtyři nacističtí poslanci, bylo zahájeno rozsáhlé zatýkání na nacistických demonstracích, byla vedena řada procesů proti členům protistátních organizací, kterými byli NSDAP, Hitlerjugend, SA i SS. Říjnový zákon o rozpuštění politických stran byl ihned aplikován na DNSAP a 11. listopadu byla strana definitivně rozpuštěna. V roce 1934 vyvrcholily i zákroky Malypetrovy vlády proti komunistické straně.³²

Díky přijetí zákona o devalvaci koruny, došlo k odchodu Malypetra z vlády. V dubnu 1935 vzniklo Národní sjednocení s předsedou Karlem Kramářem. Došlo v něm ke spojení československé národní demokracie s nacionalisticky a fašisticky orientovanými skupinami. Národní sjednocení žádalo zásadní změnu zahraniční politiky. Mezitím však probíhal vývoj německého nacistického hnutí v republice. Moci v nově vzniklé německé politické straně Sudetendeutsche se chopil Konrad Henlein, jehož radikalismus začal vzrůstat stejně jako expanzivní

---

³¹ OLIVOVÁ, Věra. *Dějiny první republiky*. Praha: Karolinum, 2000. s. 178-181

³² tamtéž, s. 182-184

politika hitlerovského Německa. Henleinovo cílem bylo rozbít německé demokratické strany podílející se na vládě v republice a jeho hnutí se mělo stát jediným politickým reprezentantem německé menšiny v Československu. V květnu 1935 došlo na parlamentní volby, kdy se Henleinovo hnutí přejmenovalo na Sudetendeutsche Partei, vyhrálo celé volby a stalo se tak nejsilnější politickou stranou v republice. V čele nové vlády ale stanul v červnu 1935 opět Malypetr, jelikož Henleinova strana nebyla ve vládě. Malypetrova vláda však brzy skončila a to hned 5. listopadu 1935 na základě zvratu ve vnitropolitickém vývoji, když se po smrti B. Bradáče stal novým předsedou agrární strany R. Beran. Poté byla ustavena nová vláda v čele s Milanem Hodžou. Henleinova strana se chtěla přes Hodžu dostat do čs. vlády. Místo ve vládě by jí poté dovolilo legálně ovlivňovat vnitřní i zahraniční politiku Československa. Takto nebezpečně vyhrocenou politickou situaci se snažily demokratické síly odrazit obsazením klíčové politické pozice a to sice prezidentským úřadem. Masaryk totiž projevil úmysl vzdát se prezidentování a to hlavně vzhledem k věku. Abdikoval 14. prosince 1935 a s doporučením Beneše jako svého nástupce oznámil konání prezidentských voleb na 18. prosince. Beneš nakonec po boji zvítězil, což byl velký úspěch demokratických sil, čímž si republika ubránila svůj demokratický charakter.³³

Beneš se snažil zabezpečit republiku několika způsoby. Zřídil Nejvyšší radu obrany státu složenou z hlavních ministrů a zástupců vládních stran. Ta provedla reorganizaci ministerstva národní obrany, vymezila kompetence nejvyšších vojenských orgánů, vytvořila zvláštní inspektoráty jednotlivých zbraní (především letectví) a stanovila zemská velitelství a velitelství sborů. Jako vrchní velitel Beneš soustavně sledoval veškeré dění v armádě a dal vybudovat pohraniční opevnění. Ministrem zahraniční se stal Kamil Krofta, který tím odsunul Hodžu a agrární stranu z přímého vlivu na čs. zahraniční politiku, kterou skrze Kroftu stále řídil Beneš. Beneš se také snažil omezit Henleinovu stranu především podporou protihitlerovské opozice. Henleinova strana navíc propadla u prezidentských voleb a nebyla přizvána k účasti na vládě, tím došlo k jejímu vnitřnímu rozkladu a poklesu jejího vlivu.³⁴ To byl malý úspěch ve vnitropolitické situaci, avšak Německo mezitím vystupňovalo svůj nápor na Československo. To

---

³³ OLIVOVÁ, Věra. *Dějiny první republiky*. Praha: Karolinum, 2000. s. 191-202

³⁴ tamtéž, s. 202-204

se projevilo hlavně tak, že nacistické kruhy začaly provádět systematickou rekonstrukci Henleinovy Sudetendeutsche Partei uvnitř Československa jako nezbytného pomocníka pro svůj československý nápor. Henleinova strana se tak stala přímou expoziturou Hitlerovy nacistické strany. Vše vyvrcholilo 20. května 1938 částečnou mobilizací, 12. září pronesl Hitler v Norimberku projev proti Československu. Reakcí vlády bylo vyhlášení stanného práva a 16. září zákaz činnosti SdP. 19. září bylo čs. vládě předloženo ultimátum od Velké Británie a Francie, aby postoupila území Hitlerovi. Na to vláda 21. září přistoupila a byla jmenována nová vláda generála J. Syrového. 23. září Československo provedlo všeobecnou mobilizaci a vše bylo završeno 29. září 1938 na konferenci zástupců Anglie, Francie, Německa a Itálie v Mnichově, kde byla těmito státy podepsána tzv. Mnichovská dohoda o odstoupení čs. pohraničí Německu.³⁵ 5. října 1938 abdikoval prezident Beneš.

Vzhledem k velkému počtu politických stran nebylo možné, aby ve volbách dostala jedna strana dostatečný počet mandátů, proto všechny prvorepublikové vlády byly koaliční. Různé zájmy politických stran navíc vedly k vládním krizím, jak popisují výše a od roku 1918 do roku 1938 se vystříдалo celkem 18 vlád.

2.4 Ústřední správa českých zemí za první republiky

Únorová ústava čs. státu měla preambuli, uvozovací zákon o 10 člancích a ústavní listinu o 134 paragrafech a 6 hlavách. Stanovila, že moc zákonodárná se skládá z Poslanecké sněmovny, která má 300 členů volených na 6 let, Senát složený ze 150 členů volených na 8 let a tzv. Stálý výbor parlamentu, který rozhodoval v neodkladných opatřeních s mocí zákona. Moc výkonnou představoval prezident volen parlamentem na 7 let a vláda. Součástí ústavy byla i moc soudcovská, byly zde uvedeny práva, svobody a povinnosti občanů nebo ochrana menšin. Ústava byla účinná od 6. března 1920. Dále obsahovala doplňky v podobě ústavních zákonů č. 293/1920 Sb., o ochraně svobody osobní, domovní a tajemství listovního, ústavní zákon č. 294/1920 Sb., o podpisování zákonů a nařízení, jazykový zákon č. 122/1920 Sb. či ústavní zákon č. 236/1920 Sb., o

---

³⁵ PEJSKAROVÁ, Adéla. *České a Československé právní dějiny*. Praha: Spolek českých právníků Všehrd, 2016. s. 87

pozbývání státního občanství a práva domovského. K provedení ústavy byla přijata řada zákonů jako zákon o volbě prezidenta či zákon o volebním soudu. Ústava také upravila státní vlajku i státní znak, kterým byl stříbrný dvouocasý lev na červeném poli.³⁶

Současně s ústavou byl v únoru 1920 přijat tzv. župní zákon č. 126/1920 Sb. K odsouhlasení návrhu o župním zřízení došlo na schůzi vlády již 16. října 1919. Zákon byl však přijat až společně s přijetím ústavní listiny československé republiky Prozatímním národním shromážděním 29. února 1920. Podle župního zákona měly v republice vnitřní správu vykonávat župní a jím podřízené okresní úřady. Župní úřady měly být současně podřízeny ministerstvu vnitra.³⁷ Více o župním zákoně budu pojednávat níže.

Nová ústava tedy definovala dvoukomorové **Národní shromáždění** dle francouzského modelu složené z Poslanecké sněmovny a Senátu. Národní shromáždění zasedalo na jaře a na podzim. Jednání byla veřejná, závazná rozhodnutí jako vyhlášení války podléhala třípětinové většině obou komor. Pro jiné závazné případy jako obžaloba prezidenta bylo zapotřebí dvoutřetinové většiny. Ministři mohli vystoupit s výklady na zasedáních a být přítomni zasedáním jak sněmovny, tak jejích výborů. Návrhy zákonů byly podávány členy sněmoven nebo jako vládní návrhy. Všechny však musely odhadnout finanční výdaje na realizaci. Zákony musely být přijaty ve stejné podobě oběma komorami.³⁸

Obě komory Národního shromáždění byly voleny na základě všeobecného, rovného, přímého a tajného hlasovacího práva podle zásady poměrného zastoupení. O platnosti voleb do obou komor rozhodoval volební soud, který byl zřízen zákonem č. 125/1920 Sb. Ústava vylučovala, aby kdokoliv byl zároveň členem obou komor a vymezila okruh osob, které nemohly vykonávat funkci v Národním shromáždění (např. členové Ústavního soudu apod.). Zasedání sněmoven svolával a prohlašoval za ukončené prezident. Prezident měl také právo suspenzivního veta, kdy mohl vrátit Parlamentu do jednoho měsíce zákon

---

³⁶ PEJSKAROVÁ, Adéla. *České a Československé právní dějiny*. Praha: Spolek českých právníků Všehrd, 2016. s. 72

³⁷ SCHELLE, Karel. *Vývoj veřejné správy v letech 1848-1948*. Praha: Eurolex Bohemia, 2002. s. 235-236

³⁸ BROKLOVÁ, Eva. *Československá demokracie: Politický systém ČSR 1918-1938*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1992. s. 29-30

s připomínkami. Pokud však obě komory setrvaly na původním stanovisku, platil zákon v původním znění. Zákonodárny proces uvnitř komor upravovaly jednací řády Poslanecké sněmovny a Senátu (zákony č. 325 a 326/1920 Sb.). V době, kdy sněmovna nemohla fungovat, činil neodkladná nařízení s mocí zákona 24členný Stálý výbor.³⁹

Bezprostřední výkon zákonodárné moci lidem pomocí referenda byl omezen na případ, že by Národní shromáždění zamítlo vládní návrh zákona. Vláda by pak mohla nechat definitivní rozhodnutí o přijetí zákona na lidu. K použití referenda v období první republiky ovšem nikdy nedošlo, politické elity to totiž nepovažovaly za žádoucí hlavně vzhledem k přítomnosti německé menšiny.⁴⁰

Prezident měl právo veta. Mohl svolávat sněmovny, odročovat jejich zasedání, prohlašovat je za ukončené a rozpouštět sněmovny. Dále měl právo jmenovat a propouštět ministry. Prezident neměl právo zákonodárné iniciativy, jeho hlavním úkolem bylo střežit jako hlava administrativy její nezávislost na politických vlivech. Nebyl nikomu odpovědný a stíhán mohl být pouze pro velezradu. Zastupoval stát navenek, prohlašoval válečný stav, podával Národnímu shromáždění zprávu o stavu republiky, byl vrchním velitelem armády, příslušelo mu udělování darů, jmenování státních úředníků a důstojníků od 6. hodnostní třídy.⁴¹ Prezidentem mohl být každý občan volitelný do Poslanecké sněmovny, který dosáhl věku 35 let. Volilo jej na sedm let Národní shromáždění a to kvalifikovanou většinou obou sněmoven. Prezident mohl být volen pouze dvakrát po sobě, což však neplatilo pro T. G. Masaryka, který byl zvolen čtyřikrát (1918, 1920, 1927 a 1934). Zastupování prezidenta v případě, že úřad nebyl např. obsazen, náleželo vládě.⁴²

Vláda měla veškerou vládní a výkonnou moc, která nenáležela prezidentovi. Byla volena Národním shromážděním a později jmenována prezidentem. Ministři bývali jmenováni z vůdců většiny v Národním shromáždění, v praxi ovšem spíše z vůdců většiny Poslanecké sněmovny.

---

³⁹ VOJÁČEK, L.; SCHELLE, K.; KNOLL, V. *České právní dějiny*. 3. upravené vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2016, s. 305-306

⁴⁰ BALÍK, Stanislav (kol. autorů). *Politický systém českých zemí 1848-1989*. Brno: Masarykova univerzita, 2007. s. 55

⁴¹ BROKLOVÁ, Eva. *Československá demokracie: Politický systém ČSR 1918-1938*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1992. s. 36

⁴² VOJÁČEK, L.; SCHELLE, K.; KNOLL, V. *České právní dějiny*. 3. upravené vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2016, s. 306-307

Základem vlád v této době byly čtyři typy koalic: všenárodní, rudozelená, panská a široká (viz výše).⁴³ Vláda byla závislá na existenci parlamentní většiny a odpovědná byla Poslanecké sněmovně. Ta jí mohla po předložení návrhu minimálně 100 poslanců vyslovit nadpoloviční většinou poslanců přítomných i hlasujících nedůvěru.

Do administrativně politické správy zasahovalo i **ministerstvo pro sjednocení zákonodárství a organizace správy** (též označované jako ministerstvo unifikací). To bylo zřízeno zákonem z července 1919 a mělo zásadně za úkol sjednotit zákony a správu na území celé republiky a jeho působnost měla provedením tohoto úkolu skončit. Její kompetence však zůstala nejasná a ostatní odborná ministerstva namítaly, že má působnost tak širokou, že by vlastně převzalo legislativní činnost všech resortních ministerstev. Kompromisem se tedy dospělo k závěru, že sjednocení právních norem má být prováděno za součinnosti příslušných odborných ministerstev. Ministerstvo unifikací však zůstalo slabým ministerstvem s minimální činností a s působností od 11. prosince 1938 bylo zrušeno.⁴⁴

Na obdobnou rakouskou instituci navazovalo i **Prezidium ministerské rady** a bylo zřízeno jako prostředník mezi ministerstvy a vládou, mezi vládou a Národním shromážděním a mezi Národním shromážděním a prezidentem republiky. Předkládalo osnovy zákonů a vládních nařízení podané jednotlivými ministerstvy i mezinárodní smlouvy i s výsledky předchozích ministerských řízení. Když je vláda schválila, předkládalo je Národnímu shromáždění.

2.5 Organizace veřejné správy

Centrem, z něhož měla být celá státní správa řízena, se mělo stát ministerstvo vnitra. Jelikož převzatá státní správa byla těžkopádná, byl správní reformou vydán již zmíněný **zákon č. 126/1920 Sb. o župních a okresních úřadech (tzv. župní zákon)**. Základem správní organizace se tak měly stát župy. Na základě tohoto zákona bylo tedy vytvořeno 21 středně velkých žup, z toho 9 českých, 5 moravských, 1 těšínská a 6 slovenských. Praha byla jako hlavní město republiky z župního zřízení vyňata. Do čela župy měl být jmenován župan, který

---

⁴³ BROKLOVÁ, Eva. *Československá demokracie: Politický systém ČSR 1918–1938*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1992. s. 37-38

⁴⁴ HLEDÍKOVÁ, Zdeňka; JANÁK, Jan; DOBEŠ, Jan. *Dějiny správy v českých zemích: od počátků státu po současnost*. Praha: Lidové noviny, 2005. s. 355

řídil župní úřad. U každého župního úřadu se mělo přímou volbou zřídit župní zastupitelstvo. Členové měli být voleni na 6 let. Působnost župního zastupitelstva měla zasahovat do oblasti hospodářské, správní, finanční, normotvorné a správního soudnictví. Při každém župním zastupitelstvu měla být zřízena finanční komise, kdy členy jmenoval ministr vnitra. Tato komise měla kontrolovat veškeré hospodářství župy v působnosti župního zastupitelstva, župního výboru a župana. Každé župní zastupitelstvo mělo volit ze svého středu župní výbor, kde jako předseda měl zasedat župan. Měl připravovat návrhy a podklady pro jednání župního zastupitelstva a také rozpočet pro každý správní rok. Dále měl být dozorčím orgánem nad nižšími samosprávnými celky. Volbou župního zastupitelstva také měly být voleny župní komise (kromě finančních komisí). Župní úřady měly podléhat ministerstvu vnitra. Nižší instancí vnitřní správy podle župního zákona měly být okresní úřady. Funkce okresního úřadu měly vykonávat jednak státní okresní úřady a jednak určené obce (komunální okresní úřady). Zástupci obyvatelstva měli být zastoupeni v okresním výboru, který měl být zřízen u každého okresního úřadu. Skládal se z osmi členů volených v přímých volbách na 4 roky. V čele okresních úřadů měl stát okresní náčelník, jenž zastupoval okres navenek, měl svolávat schůze okresního výboru a zároveň stejně jako župan dohlížel na dodržování zákonnosti. Župní zákon byl sice přijat, ale vzhledem ke kritice a nedostatku financí nebyl nikdy realizován.⁴⁵ Po roce 1923 byl nedůsledně zaveden pouze na Slovensku, čímž vznikl správní dualismus.

Dvojkolejnost veřejné správy tak zůstala až do roku 1927, kdy byl po složitých jednáních přijat Národním shromážděním jednotný a vyhovující správní systém jako **zákon č. 125/1927 Sb. o organizaci politické správy, tzv. organizační zákon**. Zákon byl přijat jako novela župního zákona, ve skutečnosti však župní zákon negoval a byl obnoven zemský princip. Základem administrativního rozdělení se tak staly země. Země se dělily na zemi Českou, kam spadalo dřívější území Čech, zemi Moravskoslezskou, kterou tvořily dřívější země Morava a Slezsko, které se tím sloučily v jednu zemi, dále na zemi Slovenskou a zemi Podkarpatoruskou. Sídlními městy zemských úřadů se staly Praha, Brno, Bratislava a Užhorod. Na zemské úřady přešla správa, která podle tehdy platných zákonů v Čechách a na Moravě, náležela zemským správám

---

⁴⁵ VOJÁČEK, L.; SCHELLE, K.; KNOLL, V. *České právní dějiny*. 3. upravené vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2016, s. 312-314

politickým, jejich prezidentům a zemským výborům, na Slovensku župním úřadům, župním zastupitelstvům a výborům.⁴⁶ Na území zemí a okresů mělo dojít k odstranění dvojkolejnosti správy postátněním okresní a zemské správy. Tím se sledovalo hlavně posílení postavení vlády a upevnění centralismu, ale také upevnění policejní a trestní pravomoci správních orgánů.⁴⁷

Do čela zemského úřadu byl postaven zemský prezident, který měl ze všech zemských orgánů největší postavení. Byl jmenován prezidentem republiky a podřízen ministerstvu vnitra. V každém správním obvodu bylo zřízeno zemské zastupitelstvo, které mělo v Čechách 120 členů, na Moravě a ve Slezsku 60, na Slovensku 54 a v Podkarpatské Rusi 18. Dvě třetiny zemského zastupitelstva byly voleny a jedna třetina jmenována vládou z řad tzv. odborníků. Členové zemských zastupitelstev byli voleni a jmenováni na dobu šesti let. Volby se konaly podle zákona č. 126/1927 Sb., o volbách zemských a okresních zastupitelstev, ve kterém bylo aktivní volební právo stanoveno na 24 let s podmínkou jednorozčného pobytu v příslušné zemi nebo okrese. Zemské zastupitelstvo volilo ze svého středu zemský výbor a to v Čechách, na Moravě a ve Slezsku a na Slovensku po dvanácti členech, v Podkarpatské Rusi šestičlenný. Zemské výbory se skládaly výhradně z volených členů a zemskému výboru předsedal zemský prezident nebo jeho zástupce. Zemský prezident byl šéfem zemského úřadu, ale zároveň i předsedou zemského zastupitelstva, takže ze svého postavení mohl výrazně ovlivňovat jejich činnost.⁴⁸

Nižšími správními jednotkami byla okresní hejtmanství v čele s okresním hejtmanem, který byl přednostou okresního úřadu a zároveň předsedou okresního zastupitelstva. Okresní hejtman byl jmenován ministerstvem vnitra na návrh zemského prezidenta. Zastupoval okres navenek jako právnickou osobu a podepisoval všechny písemnosti jménem okresu. Do jeho pravomoci patřil také výkon usnesení okresního zastupitelstva a okresního výboru. Samosprávu v okresech představovala okresní zastupitelstva, která byla vytvářena na stejných principech jako zastupitelstva zemská. Jmenovací právo měl ministr vnitra. Počet všech členů okresního zastupitelstva se řídil počtem obyvatelstva v okrese. Okresní zastupitelstvo volilo osmičlenný okresní výbor, jehož postavení je

---

⁴⁶ VOJAČEK, L.; SCHELLE, K.; KNOLL, V. *České právní dějiny*. 3. upravené vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2016, s. 315

⁴⁷ SCHELLE, Karel. *Vývoj veřejné správy v letech 1848-1948*. Praha: Eurolex Bohemia, 2002. s. 301

⁴⁸ VOJAČEK, L.; SCHELLE, K.; KNOLL, V. *České právní dějiny*. 3. upravené vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2016, s. 315-316

obdobné jako u zemského výboru, především připravoval program jednání okresního zastupitelstva a zároveň prováděl dozor nad obcemi tak, že schvaloval usnesení obecních zastupitelstev včetně obecních rozpočtů.⁴⁹

2.6 Organizace samosprávy

Důležitost samospráv si uvědomoval Masaryk již za první světové války, kdy samosprávu pokládal za podstatný znak demokracie.

I v organizaci samosprávy zůstala dvojkolejnost tak, jak ji republika převzala z habsburské monarchie. Částečně byla upravena v novele obecního zřízení č. 76/1919 Sb., a jednak v zákoně č. 75/1919 Sb. o volebním řádu do obcí, jak jsem již zmínil výše. Novela obecního zřízení přinesla řadu demokratických prvků. Byla zrušena nařízení o zastoupení virilistů a ustanovení moravského obecního zřízení o zvláštním postavení velkostatku v obci. Členům obecních orgánů byly předepsány diety, aby se umožnilo i příslušníkům chudších vrstev zastávat funkce v obecní samosprávě. Korupci mělo zastavit ustanovení o inkompatibilitě, které zakazovalo členům obecních orgánů zúčastňovat se na dodávkách a pracích zadaných obcí a hlasovat ve věcech, na kterých mají oni sami, jejich rodina nebo společnost, soukromý zájem. Toto všechno však bylo pouze provizorium, které se stalo právní normou pro celé období první republiky. Dalším zásahem do obecní samosprávy bylo v roce 1921 vydání zákona č. 329 Sb., označovaný jako právní finanční novela, kterou se upravovalo finanční hospodářství obcí. Došlo jím především k přesnějšímu a preciznějšímu vymezení vzniku a postavení finančních komisí. Finanční komise měla zajišťovat spolupůsobení nadřízeného orgánu prostřednictvím zástupců jmenovaných v obecní samosprávě. Podle dřívějšího obecního zřízení byla obec omezena jen podle zákona, kdežto nyní spolupracuje nadřízený orgán s obcí v nejrůznějších případech. Zásah nadřízeného orgánu v sobě však skrýval nebezpečí, že vůle samosprávného svazku bude nahrazena vůlí nadřízeného orgánu.⁵⁰ Po této novele přišla v roce 1927 druhá finanční novela pod č. 77 Sb., která měla utužit nepřímé závislosti samosprávných svazků na politické správě prostřednictvím zasahování státu do finančního hospodářství samosprávy. Tím však byly poškozeny obecní a

⁴⁹ VOJAČEK, L.; SCHELLE, K.; KNOLL, V. *České právní dějiny*. 3. upravené vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2016, s. 316

⁵⁰ BROKLOVÁ, Eva. *Československá demokracie: Politický systém ČSR 1918–1938*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1992. s. 52

okresní příjmy ve prospěch průmyslu. Opatření však mělo i politický smysl, protože občanské strany tím ztěžovaly úspěšnou činnost socialistických stran v okresech a obcích. Neutěšený finanční stav obecních samospráv však nevyřešila ani třetí finanční novela vtělená do zákona č. 169/1930 Sb., která některá ustanovení předchozí novely zase rušila.⁵¹

Dalším a nejdůležitějším zásahem do obecní samosprávy se stal zákon č. 122/1933 Sb. o volebním řádu do obcí, na jejímž základě bylo funkční období orgánů municipalit prodlouženo na šest let. Navíc zákon rozhodl o tom, že starostové museli být potvrzováni zemskými úřady a v případě obcí, v níž sídlil okresní úřad, ministerstvem vnitra. V případě, že příslušný státní orgán starostu nepotvrdil, starosta ani jeho zástupci se nemohli ujmout své funkce a nemohli být voleni ani v následujících třech letech. Vývoj však potvrdil, že tato novela omezila pravomoci obcí již proto, že starosta vystupoval v oblasti přenesené působnosti stále více jako výkonný orgán státní správy. Starosta totiž např. na úseku policejním, živnostenském, dopravním, zdravotním, při zajišťování voleb apod., mohl jednat bez předchozího souhlasu zastupitelstva, které jeho kroky jen dodatečně schvalovalo.⁵² V rámci přenesené působnosti však obce musely na požádání státních orgánů vykonávat doručování, výslechy v policejním trestním řízení, musely spolupůsobit ve věcech volebních, živnostenských, zdravotních, dopravních, při policejním vyhoštění, při civilních sňatcích a při mnohém dalším. Při výkonu této přenesené působnosti starosta nemusel ani vyčkat usnesení obecního zastupitelstva a jednat bez jeho rozhodnutí a své opatření dát zastupitelstvu jen dodatečně schválit. Starosta měl rovněž právo a povinnost zastavit a dočasně nevykonat usnesení obecního zastupitelstva, které by podle jeho názoru přesahovalo působnost zastupitelstva anebo pokud by odporovalo zákonu. Starosta byl vedle toho odpovědný i za výkon místní policie.⁵³

---

⁵¹ VOJAČEK, L.; SCHELLE, K.; KNOLL, V. *České právní dějiny*. 3. upravené vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2016, s. 317

⁵² LACINA, Karel; ČECHÁK, Vladimír. *Vývoj systémů veřejné správy*. Praha: Professional Publishing, 2001. s. 75

⁵³ SCHELLE, Karel. *Vývoj veřejné správy v letech 1848-1948*. Praha: Eurolex Bohemia, 2002. s. 343-344

2.7 Soudnictví

Moc soudcovskou upravovala hlava čtvrtá Ústavy, kde byly uvedeny principy vlastní demokratickému státu jako princip nezávislosti soudců, zákonnosti, veřejnosti a ústnosti řízení, zásada obžalovací, zásada odpovědnosti státu za škodu způsobenou nezákonným rozhodnutím, oddělení soudcovství od správy, právo každého občana na to, aby o něm rozhodoval zákonný soudce aj. Dle Ústavy věci civilní vykonávaly soudy řádné, mimořádné (pojišťovací, pracovní soudy) a rozhodčí (např. burzovní, hornické). Trestní soudnictví uskutečňovaly soudy obecné (občanské) a vojenské soudy. Počítalo se i s institucí porot. Soudci z povolání byli ustavováni natrvalo.⁵⁴

V Československé republice byl vybudován poměrně dokonalý systém soudních kontrol veřejné správy. Podle § 105 Ústavy vykonávaly kontrolu rozhodnutí správních úřadů jednak řádné soudy, jednak Nejvyšší správní soud, Volební soud, Patentní soud, kartelový soud, pojišťovací soudy a rozhodčí soudy.

Nejvyšší instancí justiční správy se stalo **ministerstvo spravedlnosti**. Byla v něm zavedena funkce vedoucího odborového přednosty a ministerstvo se posléze dělilo na prezidium a tři odbory. První odbor spravoval osobní věci zaměstnanců soudů a státních zastupitelství, věci výkonu dohlédacího práva nad soudy aj., do působnosti druhého odboru patřily záležitosti týkající se jednotlivých druhů práva s výjimkou trestních a třetímu odboru náležely věci organizace vězeňství, dohled na trestnice, polepšovny a věznice, osobní věci zaměstnanců trestnic, trestní věci, trestní právo hmotné a trestní řád, trestní právo důchodkové, porotní soudy, Státní soud a spolupůsobení při péči o mladistvé provinilce. Součástí ministerstva byli zmocněnci ministra k výkonu jeho dozorčího práva podle zákona o organizaci soudů a jednacím řádu soudního.⁵⁵

Nejvýznamnější institucí, která prováděla soudní kontrolu veřejné správy, byl **Nejvyšší správní soud**. Ten byl kopií rakouského Správního soudního dvora, protože zákonem č. 3/1918 Sb., kterým byl zřízen, převzala republika pouze

---

⁵⁴ VOJÁČEK, L.; SCHELLE, K.; KNOLL, V. *České právní dějiny*. 3. upravené vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2016, s. 307

⁵⁵ HLEDÍKOVÁ, Zdeňka; JANÁK, Jan; DOBEŠ, Jan. *Dějiny správy v českých zemích: od počátků státu po současnost*. Praha: Lidové noviny, 2005. s. 397

s několika drobnými změnami rakouský zákon o správním soudním dvoře z roku 1875. Správní soudnictví tak zůstalo doménou byrokracie a bylo centralizováno v Nejvyšším správním soudu jako v jediné instanci. V čele nejvyššího správního soudu stáli první a druhý prezident, přičemž první prezident byl administrativním šéfem soudu a příslušelo mu řídit úřadování a dohlížet na něj. Rozhodovalo se v senátech složených ze čtyř radů a z předsedy. V roce 1937 byl vydán nový zákon o Nejvyšším správním soudu, ale ten se nedotkl zásadních myšlenek, na nichž byl vybudován již zákon z roku 1875. Působnost Nejvyššího správního soudu byla trojího druhu. Zaprvé chránil veřejná práva, rozhodoval o porušení politických práv zaručených ústavou a o nárocích proti státu a zemi, které se nehodily na pořad žádných soudů. Dále mu náleželo řešení kompetenčních sporů. Mandátový senát tohoto soudu rozhodoval jako níže zmíněný Volební soud. Nejvyšší správní soud rozhodoval o všech odvoláních stran proti rozhodnutí všech veřejných státních i samosprávných úřadů. Stížnost k soudu však mohl podat občan teprve tehdy, jestliže jeho záležitost projednaly již všechny příslušné správní instance. Pokud strana zmeškala instanční přístup, byla stížnost k Nejvyššímu správnímu soudu nepřijatelná.⁵⁶

Ke kontrole zákonodárné činnosti Národního shromáždění se zřídil **Ústavní soud** dle zákona č. 162/1920 Sb., o Ústavním soudu, jehož předsedu jmenoval prezident republiky. Byl vázán jen ústavou a zkoumal, zda jsou s ní jednotlivé zákony v souladu. Dále rozhodoval z moci úřední o ústavnosti opatření Stálého výboru, která byla vydána v období bez Parlamentu. Ústavní soud byl postaven mimo soustavu soudní hierarchie a byl po celé své trvání skoro nečinný. Většina rozhodnutí učiněných Ústavním soudem spadá teprve do let 1938 a 1939, kdy soud rozhodoval ve 23 případech. Nízký počet rozhodnutí byl způsoben přísným návrhovacím řízením před soudem, kdy o neústavnosti zákonů mohl rozhodovat pouze na žádost nejvyšších soudů, soudu volebního či parlamentních komor, přičemž vydání odpovídajícího zákona nesmělo být starší než tři roky. Československý Ústavní soud byl prvním vlastním ústavním soudem na světě.⁵⁷

---

⁵⁶ HLEDÍKOVÁ, Zdeňka; JANÁK, Jan; DOBEŠ, Jan. *Dějiny správy v českých zemích: od počátků státu po současnost*. Praha: Lidové noviny, 2005. s. 341-342

⁵⁷ MALÝ, K.; SOUKUP, L. *Československé právo a právní věda v meziválečném období (1918–1938) a jejich místo ve střední Evropě*. Svazek 1. Praha: Karolinum, 2010. s. 388

K rozhodování o aktivním volebním právu občanů, platnosti voleb, platnosti jednotlivých poslaneckých a senátorských mandátů apod. byl vytvořen **Volební soud**, do jehož čela byl postaven prezident Nejvyššího správního soudu.⁵⁸ Volební soud fungoval jako součást Nejvyššího správního soudu.

Ostatní soudy v první republice můžeme rozdělit do tří základních skupin a to **trestní, civilní soudy řádné, soudy mimořádné a soudy rozhodčí**. Základem soudnictví v Čs. republice byly trestní a civilní řádné soudy. Jejich struktura byla čtyřstupňová. Jako III. instance pro věci civilní a věci trestní byl v listopadu 1918 zřízen **Nejvyšší soud**. Ten sídlil od roku 1919 v Brně. Jeho organizace byla shodná s organizací Nejvyššího správního soudu, skládal se z prvního a druhého prezidenta, sedmi senátních prezidentů (od roku 1930 byl jejich počet rozšířen na 9) a čtyřiceti radů (od roku 1930 jich bylo 48).⁵⁹

Nižší stupně organizace byly odlišné v českých zemích a na Slovensku k odlišné struktuře soudnictví v Předlitavsku a Uhrách. K jejich sjednocení došlo na základě **zákona č. 201/1928 Sb., o úpravě některých organizačních otázek v oboru soudnictví**. Od působnosti tohoto zákona byly sborovými soudy II. instance **vrchní soudy**. Sborovými soudy I. instance byly **soudy krajské**. Sborové soudy byly soudy senátními, kde soudilo kolegium několika soudců. Krajské soudy byly navíc specializované, k jejich názvu tak přibylo označení jejich specializace např. exekuční, obchodní, civilní nebo trestní krajské soudy. Základní organizační jednotkou byly **okresní soudy**, kde působil samosoudce.⁶⁰

Vedle řádného soudnictví působila řada nejrůznějších soudů mimořádných, které byly úzce specializované. Z civilních soudů mimořádných to byly **živnostenské soudy**, které byly zřízeny v Rakousku v roce 1896. Dále v roce 1931 byl přijat zákon o pracovních soudech, který vstoupil v účinnost v roce 1932. **Pracovní soudy** však navazovaly na předchozí soudy živnostenské. Vládním nařízením č. 93/1924 Sb. byly nově organizovány **labské plavební soudy**, které řešily civilní spory plavební, jejich postavení však nebylo nikterak

---

⁵⁸ BROKLOVÁ, Eva. *Československá demokracie: Politický systém ČSR 1918–1938*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1992. s. 47

⁵⁹ VOJÁČEK, L.; SCHELLE, K.; KNOLL, V. *České právní dějiny*. 3. upravené vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2016, s. 318

⁶⁰ tamtéž, s. 318-319

významné. Mezi významné rozhodčí soudy patřily např. **rozhodčí soudy nemocenských pojišťoven** reorganizované zákonem č. 221/1924 Sb. Tyto soudy byly zřízeny u každé nemocenské pojišťovny. Vyššími instancemi byly potom **pojišťovací soudy** zřízené v sídlech sborových soudů I. stolice a **Vrchní pojišťovací soud** v Praze s působností pro celou republiku. V letech 1919-1920 si situace vyžádala činnost lidových cenových soudů a lichevních soudů, které existovaly až do roku 1924.⁶¹

Samostatnou skupinu tvořily specializované trestní soudy. Zejména **Státní soud**, který vznikl na základě zákona č. 51/1923 Sb., což byl důsledek uvedení do života zákona na ochranu republiky. Tento soud byl v sídle Nejvyššího soudu v Brně. Státní soud konal v trestním řízení především o zločinech podle zákona na ochranu republiky. V roce 1935 působnost tohoto soudu přešla na soudy vrchní. Zákonem č. 48/1931 Sb., o trestním soudnictví nad mládeží byly zřízeny **soudy mládeže**. Tento zákon vyloučil z odpovědnosti podle trestních zákonů nedospělé, tj. osoby mladší 14 let a přikázal je k výchovné nebo léčebné péči poručenských soudů. Mladistvé osoby, tj. starší 14 let a mladší 18 let, podrobil sice obecně platným trestním normám, trestné činy mladistvých však byly nazývány jako „provinění“ a trestní sazby a následky odsouzení pro ně byly značně sníženy.⁶²

Co se týče působnosti **státních zastupitelství**, se v průběhu první republiky nic nezměnilo. Při Nejvyšším soudu byl zřízen úřad generálního prokurátora, v jehož čele stál generální prokurátor se svými náměstky, kteří byli nazýváni jako generální advokáti, od roku 1929 byl tento název změněn na náměstka generálního prokurátora. Nižší složky státního zastupitelství působily na úrovni vrchních a krajských soudů, u okresních soudů zřízeno státní zastupitelství nebylo. Hlavními úkoly všech složek státního zastupitelství bylo stíhání veřejnožalobní trestné činnosti, státním zastupitelstvím se dbalo na její potrestání, podávalo žalobu u příslušných soudů, zastupovalo stát před soudem v trestních věcech, podílelo se také na výkonu trestu. **Notářství** se řídilo notářským řádem č. 75/1871 ř.z. Notáři vykonávali činnost veřejnou nebo soukromou. V rámci veřejné činnosti sepisovali a vydávali veřejné listiny, brali do úschovy listiny apod. Náplní soukromé činnosti bylo sepisování podání na žádost účastníků v tzv.

---

⁶¹ VOJAČEK, L.; SCHELLE, K.; KNOLL, V. *České právní dějiny*. 3. upravené vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2016, s. 319

⁶² HLEDÍKOVÁ, Zdeňka; JANÁK, Jan; DOBEŠ, Jan. *Dějiny správy v českých zemích: od počátků státu po současnost*. Praha: Lidové noviny, 2005. s. 398

věcech nesporných, adresovaných kterémukoliv úřadu, sepisování soukromých listin apod. Notáři také mohli zastupovat obviněné před soudem v trestních věcech.⁶³

2.8 Policie a další složky ochrany republiky

I interpretaci policie převzala ČSR z bývalé monarchie. Základní bylo rozdělení na tři části: policii, obecní policii a četnictvo. Policie byla pojímána jako část vrchnostenské činnosti veřejné správy směřující k tomu, aby bylo odvrácené nebezpečí a škody hrozící společnosti. Výkon bezpečnostní služby tak byl rozdělen mezi policii státní a obecní a četnictvo. Na venkově fungovalo četnictvo podporované obecní policií a obvykle jen ve velkých městech existovaly státní policejní úřady. Obecní policii ze svých prostředků platily obce, zatímco státních policejních úřadů bylo na počátku republiky jen minimálně a měly nízký počet zaměstnanců. Později se policie postátňovala z politických důvodů hlavně ve městech s německou menšinou. V rámci státní policie působil uniformovaný i neuniformovaný policejní strážní sbor. Uniformovaná policie představovala strážní a pořádkovou službu, neuniformovaná zpravodajskou, pátrací a vyšetřovací službu. Četnictvo bylo výhradně uniformované a působilo na mnohem větším území než státní policie, jak z hlediska prostoru, tak počtu obyvatel. Policejní úřady se dělily na úřady s povšechnou policejní pravomocí a dále na zvláštní policejní pravomoci, kam spadaly mj. úřady báňské, plavební či železniční. Úřady s povšechnou policejní pravomocí se dělily na samosprávné a státní. Státní byly podřízené ministerstvu vnitra, kdy šlo o politické úřady jako zemská a okresní správa politická a státní policejní úřady jako policejní ředitelství a komisařství. Každá ze tří skupin úřadů s povšechnou policejní pravomocí (tedy obce, politické úřady a státní policejní úřady) měla k dispozici pro určené policejní funkce výkonný strážní sbor. Obce měly obecní stráž bezpečnosti (tedy obecní policii), politické úřady četnictvo, státní policejní úřady sbory uniformované a neuniformované stráže bezpečnosti.⁶⁴

Četnictvo bylo převedeno díky A. Švehlovi pod pravomoc ministerstva vnitra. Dětilo se na zemská četnická velitelství (těch bylo původně pět, od roku

---

⁶³ VOJÁČEK, L.; SCHELLE, K.; KNOLL, V. *České právní dějiny*. 3. upravené vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2016, s. 322

⁶⁴ MALÝ, K.; SOUKUP, L. *Československé právo a právní věda v meziválečném období (1918–1938) a jejich místo ve střední Evropě*. Svazek 2. Praha: Karolinum, 2010. s. 1075-1077

1928 čtyři a byla přímo podřízena ministerstvu vnitra), četnická oddělení, okresní četnická velitelství a jednotlivé četnické stanice, v čele byl generální velitel. Základem právní úpravy četnictva byl zákon ze 14. dubna 1920 o četnictvu pod č. 299/1920 Sb. V době válečného stavu četnictvo přecházelo pod armádu velení. Četnictvo také bylo, ve snaze zabránit možnému stíhání četníků pro nelegální úřední výkon, podřízeno vojenským zákrokům a vojenským soudům s odůvodněním, že četník jako člen vojenského sboru nalezne u vojenského soudu spíše pochopení, nežli u soudu civilního. V roce 1927 bylo četníkům odebráno volební právo, čímž se oddělili od občanského života. Z hlediska výkonu služby se jednalo hlavně o bránění proti trestným činům a vyšetřování již spáchaných, napomínání osob, které porušily zákon, jejich oznámení kvůli potrestání, případně zatknutí a odevzdání příslušnému úřadu. Dále zajišťování pořádku a klidu, ochrana vlastnictví a osob, pronásledovat zběhy, vyzvědače, chránit veřejná zařízení. Také to byly tzv. asistenční služby jako služba vykonávaná na vyzvání veřejných orgánů či úřadů.⁶⁵ U zemského četnického velitelství v Praze bylo vytvořeno ústřední pátrací oddělení s úkolem řídit četnickou pátrací službu v Čechách. U některých okresních četnických velitelství byly organizovány pátrací stanice určené především ke stíhání těžkých zločinů. Základní byla i nadále podřízenost četnictva politickým úřadům.

Státní policejní úřady byly vytvářeny hlavně v pohraničních oblastech, kdy doplnění sítě těchto úřadů umožňoval zákon č. 165/1920 Sb., který zmocňoval vládu zřizovat státní policii tam, kde to bylo zapotřebí. Úkolem státní policie bylo pečovat o veřejnou bezpečnost a vnitřní klid, starat se o bezpečnost osob a majetku, udržovat veřejný řád a vést v patrnost obyvatelstvo a cizince. Z hlediska organizace státních úřadů se rozlišovalo mezi policejními ředitelstvími a policejním komisařstvím, věcný rozdíl jejich působností však neexistoval. Organizační spočíval v tom, že policejní komisařství podléhala přednostům příslušných okresních úřadů, zatímco policejní ředitelství zemským prezidentům.⁶⁶ Při policejním ředitelství v Praze se v roce 1929 ustavila Všeobecná kriminální ústředna pro evidenci a stíhání takových zločinců, kteří se neomezovali svou činností na určité území. Nejvyšší počet policejních úřadů

---

⁶⁵ MALÝ, K.; SOUKUP, L. *Československé právo a právní věda v meziválečném období (1918–1938) a jejich místo ve střední Evropě*. Svazek 2. Praha: Karolinum, 2010. s. 1077-1081

⁶⁶ VOJÁČEK, L.; SCHELLE, K.; KNOLL, V. *České právní dějiny*. 3. upravené vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2016, s. 323

vznikl na konci třicátých let v souvislosti se vzrůstající protistátní činností Sudetoněmecké strany.

Nejnižší instanci výkonu policie vykonávala obec prostřednictvím **obecní policie**, pokud nebyla působnost přenesena na státní policejní úřad. Tento státní úřad na počátku republiky fungoval pouze v několika městech. Rozsah a počet výkonů obecní policie se řídil potřebami konkrétní obce, vycházel tedy hlavně z její velikosti. Klíčové postavení měl starosta. Obce pečovaly o bezpečnost osob a majetku, udržování obecních cest, vykonávaly funkci policie mravností, stavební, požární, polní apod. Pojem police tedy právní předpisy používaly ve smyslu činnosti. Obce si podle svých možností a na své náklady zřizovaly obecní stráž bezpečnosti. Otázky jejího fungování si určovaly samotné obce ve formě policejních řádů obsahující otázky organizace, výstroje, vybavení a výcviku, kdy tyto prvky byly značně ovlivněny četnickými předpisy. Obce tak často mezi sebou navzájem doslova opisovaly. Pro výkon funkce obecní policie, kde na to možnosti obce nestačily, si také obce mohly vyžádat prostřednictvím okresních úřadů pomoc četnictva. Navíc skutečnost byla ještě složitější, protože zřizování vlastní policie bylo právem nikoliv povinností obce. Tam, kde zřízena nebyla, působilo četnictvo.⁶⁷

Vedle těchto ozbrojených sborů fungovala k ochraně státních hranic a kontrole cel tzv. **finanční stráž**, převzatá z doby monarchie. Finanční stráž byla vojensky organizovaný strážní sbor chránící zejména ekonomické zájmy státu na hranici v podobě kontroly celní hranice, dozor nad přechodem osob a převozem zboží. Tato stráž měla také působit při vojenské ochraně hranic, avšak v době ohrožení státu se ukázalo, že tento sbor není dostatečně početný ani vycvičený k ochraně nebezpečných hranic s Německem, proto byla v roce 1936 na základě nařízení vlády č. 270/1936 Sb. zřízena **Stráž obrany státu**⁶⁸ jako nový strážní sbor určený k ochraně neporušitelnosti státních hranic a nedotknutelnosti státního území, jakož i k spolupůsobení při ochraně veřejného pořádku, klidu a bezpečnosti. Stráž obrany státu se skládala z vojenských osob, příslušníků četnictva, státních policejních strážních sborů, obecní stráže bezpečnosti, finanční

---

⁶⁷ MALÝ, K.; SOUKUP, L. *Československé právo a právní věda v meziválečném období (1918–1938) a jejich místo ve střední Evropě*. Svazek 2. Praha: Karolinum, 2010. s. 1081-1082

⁶⁸ tamtéž, s. 1084

stráže apod. Byla vojensky organizovaná a byla podřízena státním politickým úřadům a v nejvyšší instanci ministerstvu vnitra.⁶⁹

2.9 Školství

Školství bylo po válce ve špatném stavu. Školní budovy byly většinou zabrány vojsky a potřebami pro válku. To se mělo ihned po vzniku republiky změnit a navrátit tak školní budovy ke svému původnímu účelu. Škola měla tehdy osm tříd rozdělených na dvě čtyřletí. První základní a druhé specializované. V první třídě např. nastupovala výuka státního jazyka, francouzština či angličtina přicházela od třetí třídy. S latinou se počítalo až od třídy páté. Od páté třídy se škola členila na větev gymnazijní a reálnou. Poslední osmá třída se členila na tři větve. V průběhu 20. let bylo vystavěno několik budov gymnázií. Odborné školy byly pestřejší, např. hospodářské školy, kterých bylo po roce 1928 již 210, určené odborné výchově pro zemědělství. Členily se na vyšší a nižší, čtyřleté byly s maturitou. Nejpočetnějšími byly školy průmyslové strojní, ale také obchodní. Vedle uvedeného systému existovaly i školy lidové. Ty byly doplňkovým typem školství pro dospělé.⁷⁰

Pozornost byla také soustředěna na modernizaci metod výuky, zlepšení hygienických poměrů, kvalitu a dostupnost učebních pomůcek. Systém školství byl spíše stabilizován, nežli měněn. Povinné základní školství se dělilo na školu obecnou, která měla pět tříd a měšťanskou, která měla čtyři třídy. Všeobecně vzdělávací střední školy přijímaly žáky po absolvování obecné školy do osmiletých gymnázií, které se dělily na reálná a klasická, končící maturitou.⁷¹

Rozvoj právní vědy a právní historie v meziválečném Československu byl pro vznik dalších dvou univerzit a právnických fakult v Brně a Bratislavě. Právní úprava právnického studia v první ČSR vycházela z rakouských předpisů. Všechny předpisy však byly novelizovány. Fakultu řídil a spravoval profesorský sbor, děkan, proděkan, a úřednický aparát. Pro výuku jednotlivých povinných předmětů se podle stanovené systematizace zřizovaly stolice v čele s ordináři.

---

⁶⁹ HLEDÍKOVÁ, Zdeňka; JANÁK, Jan; DOBEŠ, Jan. *Dějiny správy v českých zemích: od počátků státu po současnost*. Praha: Lidové noviny, 2005. s. 354

⁷⁰ KÁRNÍK, Zdeněk. *České země v éře první republiky (1918 - 1938) I.: Vznik, budování a zlatá léta republiky (1918 - 1929)*. Praha: Libri, 2003. s. 525-527

⁷¹ KÁRNÍK, Zdeněk. *České země v éře první republiky (1918 - 1938) III.: O přežití a o život (1936-1938)*. Praha: Libri, 2003. s. 255

Později se pro organizaci výuky některých z nich ustavily ústavy. V učitelské pozici působili profesori, docenti a lektoři. Služební poměr vysokoškolských profesorů upravil zákon č. 79/1919 Sb., o služebním poměru vysokoškolských učitelů. Profesory jmenoval prezident republiky na návrh většiny profesorského sboru a své místo získávali definitivně na doživotí. Otázka personálního zabezpečení na vysokoškolských fakultách však byla trvalým a závažným problémem, což ještě prohloubil zákon č. 286/1924 Sb. o úsporných opatřeních ve veřejné správě.⁷²

---

⁷² MALÝ, K.; SOUKUP, L. *Československé právo a právní věda v meziválečném období (1918–1938) a jejich místo ve střední Evropě*. Svazek 1. Praha: Karolinum, 2010. s. 130-133

3. Charakteristika fungování veřejné správy za první ČSR na území města Plzně

3.1 Národní výbor v Plzni

Jak jsem zmiňoval již výše, i v Plzni byl zřízen těsně před převratem, tj. 27. října 1918 místní národní výbor v čele s Ludškem Pikem, který podstatně zasahoval do veškerého dění v Plzni. Tento výbor byl úzce propojen s plzeňskou samosprávou, která mu poskytovala všemožnou podporu a to personální i organizační. Hlavní úkol národního výboru spočíval především v převzetí moci ve městě a v jeho okolí. Mezi další úkoly patřilo zabezpečení obživy obyvatelstva Plzně a zásobování města uhlím, řešil ale také problematiku dopravy, průmyslu, živností apod. 30. října 1918 převzali zástupci národního výboru Škodovy závody, Spojené strojírný a také plzeňské okresní hejtmanství, jehož vedení bylo prozatímně svěřeno místodržitelskému radovi Karlu Richterovi. Protože úkolem národního výboru bylo především zajistit bezpečnost ve městě, sesadil národní výbor za tímto účelem policejní stráž a bezpečnostní hlídky v prvních dnech po převratu vykonávaly prozatím úředníci, učitelé, členové Sokola a dělnické tělocvičné jednoty. O pořádek se staralo četnictvo společně s Národní gardou, která byla ustavena již 29. října 1918 večer, kdy národní výbor rovněž převzal plzeňské policejní komisařství.⁷³

Významným úspěchem národního výboru byla i dohoda se staničním velitelstvím ohledně evakuace národních praporů obou uherských vojenských útvarů dislokovaných od jara 1915 v Plzni. Evakuace byla zahájena 31. října 1918 a do opuštěných kasáren se začaly vracet vojenské jednotky. Národní výbor také hned po převratu dosadil na vojenská velitelství své důvěrníky, představitele plzeňského Sokola.⁷⁴

Poválečná revoluční etapa vývoje Plzně byla završena 6. listopadu 1918, kdy byly veškeré státní úřady převedeny do pravomocí československého státu a národní výbor se stal pouze jakýmsi pojítkem mezi nimi a obyvatelstvem. Většina národních výborů, jak jsem již zmiňoval, byla zrušena 10. prosince 1918, avšak plzeňský národní výbor vzhledem ke svému specifickému postavení a úkolům

---

⁷³ SKÁLA, Adam a kol. *Dějiny města Plzně 3: 1918-1990*. Plzeň: město Plzeň, 2018. s. 25-26

⁷⁴ tamtéž, s. 26-27

v národnostně smíšených oblastech existoval až do 18. října 1919, kdy proběhla jeho poslední schůze.⁷⁵

3.2 Ústřední správa v Plzni

Do této doby, tzn. do roku 1919, neměla Plzeň vhodnou radnici, která by sloužila jako sídlo pro úřady. Díky tomu byly městské úřady velmi decentralizované. Poválečná doba si také žádala úpravu obecních úřadů, avšak díky přesunům v obecní působnosti (hlavně zestátnění bezpečnostní a zdravotní policie v roce 1921) se tato úprava nerealizovala. Současně se začalo pracovat na vybudování tzv. Velké Plzně, která měla vzniknout připojením okolních obcí k jádru Plzně. Tím by vzniklo větší území i větší prostor pro modernizaci města. Díky této úpravě správy bylo nutné přeorganizovat systém obecních úřadů potřebám Velké Plzně.

Dne 15. června 1919 se v Plzni konaly volby do městského zastupitelstva, kterých se zúčastnilo 7 politických stran. Vítězem se stala Československá strana sociálně demokratická v Plzni, která obsadila radnici a s přehledem ji pak ovládala celé meziválečné období. Z nejvýznamnějších členů, kteří se dostali do zastupitelstva, bych zmínil např. Gustava Habrmana, Lud'ka Pika či Antonína Remeše. Současně se přistoupilo k volbě do městské rady, která se uskutečnila 5. července 1919. Při volbě starosty byl zvolen Luděk Pik, který však zvítězil až ve druhém kole a tento post si udržel až do nástupu protektorátu. Jeho soupeřem na post starostenského křesla byl Josef Patejdl, který se poté stal Pikovo náměstkem.⁷⁶ Součástí městské rady bylo 13 radních, první a druhý náměstek starosty a starosta.

Městské zastupitelstvo na začátku svého funkčního období zřídilo obecní komise. Ty sloužily jako poradní orgány obecní správy, avšak některé měly i funkci dozorčí. Měly ulehčovat městské radě vyřizování obecní agendy, neboť předkládaly ze svých schůzí odborné návrhy. Příkladem obecních komisí byla

---

⁷⁵ SKÁLA, Adam a kol. *Dějiny města Plzně 3: 1918-1990*. Plzeň: město Plzeň, 2018. s. 27

⁷⁶ KRÍŽ, František. *Město Plzeň: přehled složení a činnosti obecní samosprávy za léta 1919-1924*. Plzeň: město Plzeň, 1925. s. 22

např. hospodářská, lesní, hřbitovní, školská, právnická či cizinecká komise. V praxi jich však bylo moc a byly velmi početné.

Vedle těchto komisí byly zřízeny i zvláštní komise, které byly ustanoveny zvláštním předpisem (např. knihovni rada, osvětová komise apod.).

Pro vedení a správu některých obecních kulturních ústavů, zejména středních a odborných škol a muzeí, byly zřízeny kuratoria a školní výbory. Ty byly v určitých oblastech působnosti obce samostatně rozhodujícími orgány a hospodařily v mezích rozpočtu schváleného městským zastupitelstvem.⁷⁷

V rámci obecní působnosti města, procházel obecní materiál ústředím, kterým bylo ředitelství městských úřadů a starostenský úřad. Tyto spisy třídily a přidělovaly je příslušným složkám městské správy. Pokud bylo třeba, aby daný spis projednala městská rada, vrátily příslušné složky spis na ředitelství městských úřadů a to posléze přidělilo spis členu městské rady, do jehož referátu spis náležel.⁷⁸

Městská rada se scházela jednou týdně, vždy v pondělí, a jednala pouze o věcech, které jí náleží podle zákona. Ostatní záležitosti menšího významu projednával příslušný městský úřad nebo odbor pod záhlavím městského úřadu.⁷⁹ O usneseních městské rady sepsal zapisovatel zápis a ihned po schůzi vyhotovil zprávu pro místní noviny, neboť informacím veřejnosti prostřednictvím denního tisku kladla obecní správa zvláštní péči. Tím byl spis buď vyřízen konečně, nebo se postupoval některé obecní komisi (hlavně finanční) nebo městskému zastupitelstvu.

Spisy určené městskému zastupitelstvu uschoval starostenský úřad, který zhotovoval pořady schůzí městského zastupitelstva. Městské zastupitelstvo se scházelo jedno měsíčně. Všechny spisy, které se měly ten měsíc projednat, byly vyskládány na starostenském úřadě, aby do nich mohli nahlédnout všichni členové zastupitelstva. Na schůzích zastupitelstva se kladl důraz na podrobnější

---

⁷⁷ KRÍŽ, František. *Město Plzeň: přehled složení a činnosti obecní samosprávy za léta 1919-1924*. Plzeň: město Plzeň, 1925. s. 28

⁷⁸ tamtéž, s. 84-85

⁷⁹ tamtéž, s. 85

zápis než u městské rady a to hlavně u rozprav. Proto byl vedle zapisovatele přítomen též těsnopisec.⁸⁰

Starosta Pik pracoval každý den, když byl mimo kancelář, zastupoval ho příslušný náměstek. Starostu bylo možné navštívit běžnými občany, Pika tak týdně navštívilo okolo 100 osob.

Jak jsem již zmínil výše, Plzeň potřebovala budovu, kde byly zřízeny všechny obecní úřady. Tato budova však chyběla. Ve starobylé radnici se nacházela jen kancelář starosty, zasedací síň a pár dalších úřadů. Ostatní úřady byly mimo radnici. Některé se nacházely v bezprostřední blízkosti radnice, např. v Exlově domě čp. 290, kde byl např. starostenský úřad, knihovna s archivem, apod. S tím se samozřejmě pojily i velké náklady za telefonní spojení mezi úřady. Proto byla provedena revize poplatků za užívání telefonů.⁸¹

V souvislosti se změnami, které přinesl vznik Velké Plzně, se obecní zastupitelstvo v prosinci 1926 dohodlo na reorganizaci městské správy a od počátku roku 1927 byly obecní úřady rozděleny do tří skupin v čele s ředitelstvími. Správní (administrativní) skupina vedená F. Křížem se členila na odbory prezidiální, právní a správní, sociální a zdravotní, osvětový. Samostatným odborem bylo velitelství sboru požární policie. Technický odbor, který vedl ředitel Václav Mencl, se skládal ze stavebního, z hospodářského a lesního úřadu a ze správy městských sadů a stromovky. V čele finančního odboru stál ředitel F. Pavlík, který měl na starosti finanční odbor a úřad pro tržišnictví a živnosti. Tato organizace vydržela až do roku 1932, kdy byly správní a finanční agendy spojeny do jednoho úřadu a městským ústředním ředitelem této agendy byl jmenován F. Kříž.⁸²

V roce 1928 přišel zlom v podobě úpravy plzeňské správy. V tomto roce totiž skončila po 60ti letech činnost okresní politické správy v Plzni a byl zřízen okresní úřad na základě zákona č. 125 Sb. z. a n. z roku 1927 a č. 92 Sb. z. a n. z roku 1928. Ten začal vykonávat ve svém obvodu (Plzeňsko a Blovicko) vnitřní

---

⁸⁰ KŘÍŽ, František. *Město Plzeň: přehled složení a činnosti obecní samosprávy za léta 1919-1924*. Plzeň: město Plzeň, 1925. s. 86

⁸¹ tamtéž, s. 100-103

⁸² SKÁLA, Adam a kol. *Dějiny města Plzně 3: 1918-1990*. Plzeň: město Plzeň, 2018. s. 39

správu a práva, jež dosud příslušela okresní politické správě a plzeňskému zastupitelskému úřadu. Město Plzeň bylo povinno podle § 1 odst. 4 zmíněného zákona opatřit vhodné místnosti pro okresní úřad. Budovou okresního úřadu se tedy stala Jungmannova třída čp. 8. První volby do nového okresního a zemského zastupitelstva se konaly v prosinci 1928.⁸³ Okresním starostou se stal Václav Burian.

Celkově lze shrnout, že plzeňské obecní úřadování bylo efektivní, i složitější problémy byly řešeny bez průtahů a to hlavně díky tomu, že se zastupitelstvo skládalo ze socialistické většiny a ostatní strany s ní loajálně spolupracovaly. Navíc správa města dbala na to, aby bylo dost úředníků, kteří by rychle vyhověli potřebám města, a aby výkonná správa byla efektivní a nebyla jednostranně politická.

3.3 Odmítnutí Plzně některých agend v přenesené působnosti

Plzeň v roce 1920 zjistila, že třetinu veškeré obecní činnosti zaujímá výkon přenesené působnosti. Pro tuto agendu muselo město udržovat výkonný systém, který vyžadoval milionové náklady. Proto usnesením městské rady ze dne 27. prosince 1920 bylo zakázáno okresní politické správě doručovat různé listiny, lepit vyhlášky, konat šetření apod., pokud tyto nejsou výslovně uloženy obcím zákonnými předpisy a mohou být vyřešeny jiným, levnějším způsobem. Odůvodnili to tím, že při vyspělosti moderních dopravních úřadů, zejména pošty, mohou být úkoly splněny státními úřady snáze a levněji, než úřady obecními. Novinka se týkala i vojenských spisů, ale vzhledem k tomu, že by se snaha mohla projevit jako neloajlnost k čs. vojsku, bylo pouze požádáno ministerstvo Národní obrany, aby nepožadovalo na obci spolupráce tohoto druhu.⁸⁴

3.4 Plzeň a ústřední úřady

Město Plzeň bylo v kontaktu s ústředními úřady každý den a to hlavně písemnou cestou. V této oblasti byl velmi důležitý vliv starosty Lud'ka Pika a městského rady Antonína Remeše, kteří byli členy Národního shromáždění.

⁸³ KRÍŽ, František. *Město Plzeň: přehled složení a činnosti obecní samosprávy za léta 1925-1928*. Plzeň: město Plzeň, 1929. s. 596-598

⁸⁴ KRÍŽ, František. *Město Plzeň: přehled složení a činnosti obecní samosprávy za léta 1919-1924*. Plzeň: město Plzeň, 1925. s. 108

Překládali zde totiž řadu osnov, kterými chtěli upravit hospodářství obcí a tím informovat vládní kruhy o jejich neutěšeném stavu. Díky neustálým výstupům a snahám především starosty Pika většinou Národní shromáždění vyhovělo obcím a v mezích své působnosti vydalo řadu zákonů, které přineslo Plzni jisté úlevy a zlepšení dosavadní poválečné situace. Jednalo se například o zestátnění policie, čímž město Plzeň ušetřilo více 3 miliony korun, zestátnění některých profesorských sborů v Plzni, státní finanční podporu na úpravu Panského mlýna či na stavbu činžovních domů v Plzni. Pik jednal s ministerstvy i s jinými ústředními úřady, díky tomu např. zabránil uhelné krizi Plzně, zajišťoval zásobování města potravinami, snížil nezaměstnanost, rozvíjel infrastrukturu, postavil státním zaměstnancům státní obytné domy aj. Je nutné si uvědomit, že na celkový rozvoj města Plzně, bylo potřeba velké množství financí. Pik ze svého poslaneckého postu vytěžil Plzni u ústředních orgánů ty nejlepší možné podmínky a díky tomu mohlo město vzkvétat.⁸⁵

3.5 Volby a volební úřad

V prosinci 1919 zrušila městská rada dosud fungující kancelář pro evidenci daňového katastru a nahradila jí zvláštním městským volebním úřadem, který se roku 1920 přestěhoval na Náměstí Republiky 16. Tento úřad měl za úkol obstarat všechny úkony dle zákona o stálých voličských seznamech, které náležejí obci. Měl také provádět veškeré práce spojené s přípravou a výsledkem voleb v Plzni. V roce 1920 mu usnesením městské rady bylo uloženo ještě zpracování a vedení volebních statistik jak z Plzně, tak z celé Československé republiky vůbec. Dále měl za úkol, aby vedl v patrnost veškeré novinové zprávy a všechny právní předpisy týkající se voleb. Měl se tak stát úřadem, který by nejenom organizoval volby, ale také by v této oblasti podával rychlé a spolehlivé zprávy. Veškerými pracemi v právní oblasti byl pověřen JUDr. František Kříž. Plzeň byla rozdělena na 21 volebních obvodů, po vytvoření Velké Plzně jich bylo 28.

Bylo však také nutné opravit stálé voličské seznamy. Proto byl na městském volebním úřadě založen stálý katastr voličů, který byl stále doplňován a udržován podle přihlášek, které přicházely ze státního policejního ředitelství, a

---

⁸⁵ KŘÍŽ, František. *Město Plzeň: přehled složení a činnosti obecní samosprávy za léta 1919-1924*. Plzeň: město Plzeň, 1925. s. 115-118

dále podle výkazů o úmrtích, dovršení 21. roku voličů, podle osobně podaných přihlášek či o soudních rozhodnutích o zbavení voličského práva.⁸⁶

Plzeň vládla po celou dobu první republiky Československá sociální demokracie. Za ní povětšinou stála Československá strana národně socialistická, která sahala hlavně do národně českého a sociálně i nižšího středního stavu. Poměrně výrazné postavení zde mělo i Národní sjednocení. Přílehlý venkov zastupovala Strana republikánská. Nepatrná byla i Strana živnostenská. Německá menšina byla v okrese jen malá, zato ji však později Henlein plně ovládl.⁸⁷

3.6 Policie

V předválečných dobách disponovalo město Plzeň vlastní organizovanou stráží bezpečnosti a administrativním policejním úřadem. Po roce 1918 se však poměry změnily a bylo třeba využít výhod zestátnění policie. Vyhláškou ministerstva vnitra z 22. prosince 1920 bylo v Plzni zřízeno Policejní ředitelství pro plánovanou Velkou Plzeň. Město Plzeň muselo předat Policejnímu ředitelství do užívání i věcná zařízení (jako kanceláře, nábytek apod.), kancelářské místnosti v zadním traktu radnice a budovu v Kopeckého sadech čp. 328, která byla pronajata pro účely státní policie.⁸⁸

Od 1. ledna 1921 převzalo státní Policejní ředitelství výkon veškeré policejní působnosti v Plzni. Ředitelství sídlilo v již zmiňovaných Kopeckých sadech čp. 328 a ve Veleoslavínově ulici čp. 12. Policejních strážnic bylo po celé Velké Plzni 12 a užívaly prostory soukromých vlastníků. Vzhledem k tomu vznikla potřeba jednotné moderní budovy pro policii, kde by se soustřeďovala všechna oddělení a ústřední složky policie. Policejní ředitelství proto podalo roku 1927 návrh stavebního programu s požadavkem výstavby jednotné budovy, čímž by se ulehčila a zdokonalila služba policie. Návrhu však nebylo vyhověno kvůli vysokým nákladům. Roku 1928 předložila policie nový návrh, kde chtěla do pronájmu dosavadní budovu stavebního úřadu v Jagellonské ulici, která se měla vyprázdnit. Městská rada však nechala tuto nabídku otevřenou. Začátkem roku

---

⁸⁶ KRÍŽ, František. *Město Plzeň: přehled složení a činnosti obecní samosprávy za léta 1919-1924*. Plzeň: město Plzeň, 1925. s. 92-98

⁸⁷ KÁRNÍK, Zdeněk. *České země v éře první republiky (1918 - 1938) II.: Československo a České země v krizi a ohrožení (1930-1935)*. Praha: Libri, 2002. s. 510

⁸⁸ KRÍŽ, František. *Město Plzeň: přehled složení a činnosti obecní samosprávy za léta 1919-1924*. Plzeň: město Plzeň, 1925. s. 345-347

1929 police opět žádala o výstavbu nové budovy, ale jednání opět nebylo zahájeno.⁸⁹

Kromě policie působilo v Plzni také četnictvo. Sídlo zde nadřízené četnické oddělení, v letech 1921 – 1929 také exponovaný četnický štábní důstojník, který byl mezičlánkem mezi četnickými odděleními a Zemským četnickým velitelstvím. Jeho správním obvodem bylo četnická oddělení v Chebu, Chomutově, Karlových Varech, Klatovech, Mariánských Lázních, Mostě a Plzni.⁹⁰

3.7 Trestní senát

Podle § 62 obecního zřízení byla propůjčena obci určitá trestní pravomoc, kterou vykonával obecní trestní senát. Ten řešil *přestupky* stavebního úřadu, týrání zvířat, požární policie, silničního řádu aj. Po zestátnění městské policie se však působnost obecního senátu v Plzni zúžila, protože většinu přestupků nyní začala trestat státní policie.

Řízení obecního trestního senátu bylo přiděleno městskému úřadu pro výtržnictví a živnosti a bylo buď stručné, nebo protokolární. V Plzni se používalo řízení stručné. V něm se zjišťovala skutková podstata přestupku a polehčující nebo přitěžující okolnosti. Poté senát vynesl rozsudek, který se zapsal do trestního rejstříku a poučil odsouzeného o odvolací lhůtě. Aby však nebylo v rozsudku uloženo slovo „trest“, vedl obecní trestní senát zpravidla řízení tím způsobem, že působil na obviněného, aby před vynesením rozsudku složil peníze, které by se připsaly ve prospěch místních chudých a k vynesení rozsudku by tak nedošlo. Pro veškeré přestupky mimo přestupky stavebního řádu, byly ustanoveny tresty od 2 do 20 Kč, pokud viník pokutu nemohl zaplatit, hrozilo mu až 48 hodin vězení. U stavebního řádu se přestupky trestaly pokutou od 100 až 600 korun nebo vězením až na 60 dnů.⁹¹

Např. v letech 1925 – 1928 zasedal obecní trestní senát celkem 35krát a vyřídil 383 přestupků stavebního řádu, 1362 přestupků zákona o ochraně polního

---

⁸⁹ KRÍŽ, František. *Město Plzeň: přehled složení a činnosti obecní samosprávy za léta 1925-1928*. Plzeň: město Plzeň, 1929. s. 404-405

⁹⁰ SKÁLA, Adam a kol. *Dějiny města Plzně 3: 1918-1990*. Plzeň: město Plzeň, 2018. s. 63

⁹¹ KRÍŽ, František. *Město Plzeň: přehled složení a činnosti obecní samosprávy za léta 1919-1924*. Plzeň: město Plzeň, 1925. s. 348-349

a lesního majetku, poškozování sadů atd., 572 případů jiných. Celkem bylo na pokutách vybráno skoro 38 tis. Kč.⁹²

3.8 Vojsko

Plzeňským domácím plukem byl pěší pluk č. 35 a byl ubytován v kasárnách na Palackého třídě v Plzni. Pluk byl po rozkazu italským ministerstvem v roce 1918 postaven v italském městě Foligno. Zde pluk obdržel dva prapory, jeden od italského krále a druhý od občanů Foligna. Prapor, darovaný italským králem, byl 17. srpna 1924 za válečné zásluhy pluku dekorován čs. válečným křížem na Náměstí Republiky v Plzni generálním inspektorem čs. vojsk J.S. Macharem za přítomnosti generála Syrového, italských hostů, zástupců města Plzně a občanů.

Vojenské věci vykonávala Plzeň v přenesené působnosti. Od roku 1921 byly vojenské agendy soustředěny v úřadě, kterým byl Vojenský referát města Plzně. Ten měl za úkol být stálým prostředníkem mezi vojenskými i politickými úřady a občany.⁹³

3.9 Úřední list města Plzně

Po vzoru Prahy byl na schůzi městské rady ze dne 19. března 1923 zaveden „Věstník“ města Plzně k vydávání periodických úředních zpráv. První číslo Věstníku vyšlo 1. května 1923. Za rok vyšlo celkem 16 čísel o 220 stranách. List vycházel ve čtrnáctidenních lhůtách a redakcí listu pověřila městská rada konceptního úředníka, jenž byl v této funkci podřízen ředitelství městských úřadů.⁹⁴

3.10 Statistická kancelář

Městská statistická kancelář v Plzni celoročně sbírala statistické materiály o populačních, sociálních, kulturních i hospodářských poměrech v Plzni. Tento

---

⁹² KRÍŽ, František. *Město Plzeň: přehled složení a činnosti obecní samosprávy za léta 1925-1928*. Plzeň: město Plzeň, 1929. s. 407

⁹³ KRÍŽ, František. *Město Plzeň: přehled složení a činnosti obecní samosprávy za léta 1919-1924*. Plzeň: město Plzeň, 1925. s. 366, 372

⁹⁴ tamtéž, s. 108-109

materiál byl ukládán a poskytován kdykoliv pro potřebné informace ostatních úřadů. Činnost kanceláře však byla mnohem rozšířenější. Vedla soupis studentských bytů, evidenci plzeňských komunikací, číslování bytů, což bylo důležité pro sčítání lidu. Kancelář také působila při soupisu psů ke zdaňovacím účelům. Byla současně informativní ústřednou pro vyřizování dotazů ze všech odvětví obecní správy. Mezi celoroční úkoly náleželo také zpravodajství o trzích, cenách potravin a různého zboží pro denní potřebu pro Státní statistický úřad v Praze. Plzeňské kanceláři se dokonce na konferencích městské rakouské statistiky dostalo zvláštního uznání pro svoji statistickou službu.⁹⁵

3.11 Služební poměry plzeňských zaměstnanců

Služebněprávní poměry obecních zaměstnanců měly původně soukromoprávní charakter. Ke změně došlo v květnu 1908 zemským zákonem č. 35, jímž byly upraveny hmotné i právní poměry obecních úředníků v Čechách. Zásady v tomto zákoně se staly podkladem pro nový služební řád pro úředníky plzeňské obce a pro pravidla a zaopatření jejich vdov a sirotků, které byly schváleny usnesením zastupitelstva města Plzně v dubnu 1917. Tímto zákonem byly upraveny nejenom právní, ale i hmotné poměry obecních zaměstnanců a to tak, že byly stanoveny minimální služební požitky v jednotlivých zaměstnaneckých kategoriích.⁹⁶

Změny způsobené světovou válkou vyvolaly, že Plzeň, podobně jako jiné větší obce, přikročila k nové úpravě služebních požitků svých úředníků dříve, než se tak stalo zákonodárnou cestou. Usnesením městského zastupitelstva z dubna 1919 byl služební řád z roku 1917 pozměněn tak, že byla vypracována nová platová struktura. Nedlouho poté byl publikován zákon z července 1919, kterým byl částečně změněn i původní zemský zákon z roku 1908. V tomto bylo výslovně řečeno, že úředníci jsou úředníky veřejnými, čímž se obecním zaměstnancům dostalo charakteru veřejnoprávních. Platové a služebněprávní poměry samosprávných zaměstnanců dostaly pevné základy teprve zákonem z prosince 1919. V dubnu 1921 byl také schválen penzijní řád pro zaměstnance Plzně.⁹⁷

---

⁹⁵ KRÍŽ, František. *Město Plzeň: přehled složení a činnosti obecní samosprávy za léta 1919-1924*. Plzeň: město Plzeň, 1925. s. 123

⁹⁶ KRÍŽ, František. *Město Plzeň: přehled složení a činnosti obecní samosprávy za léta 1925-1928*. Plzeň: město Plzeň, 1929. s. 78

⁹⁷ tamtéž, s. 79-80

V roce 1919 byla státem vydána novela ke kontrole obecního hospodářství, která zřídila zvláštní finanční komisi s kontrolním úřadem. Zákodárství státu dále chtělo sjednotit služební požitky samosprávných zaměstnanců se služebními požitkami zaměstnanců státních. To bylo provedeno v dubnu 1920 tzv. parifikačním zákonem, kterým byly přiznány samosprávným úředníkům přídavky pouze do výše celkového služebního příjmu úředníků státních. Na základě toho bylo přistoupeno k zavedení zákonů, kterým by se upravily služební požitky i samosprávných zaměstnanců. Jsou to tzv. prosincové zákony z prosince 1921 a 1922.⁹⁸

Nadbytečný počet zaměstnanců vedl k obtížím obce v podobě velkých nákladů. Proto bylo přistoupeno k zavedení tzv. restriktivního zákona z prosince 1924, kterým se dostalo obcím zmocnění, aby provedly úsporná opatření svých zaměstnanců. Z § 28 příslušného zákona však bylo patrné, že provedení zákona nebylo obcím uloženo bezpodmínečně, avšak užší správní komise se usnesla, aby byl zákon proveden i v Plzni.⁹⁹

3.12 Školství

Poválečný stav českého školství byl v neutěšeném stavu. Školní budovy, které byly zabrány vojsky a jiným potřebným vojenským materiálem, bylo zapotřebí navrátit svému původnímu určení a odstranit z nich škody za války vzniklé. Na obnovu školních budov muselo město Plzeň vynaložit značné výdaje. Navíc spousta škol sídlila v soukromých domech. Také po válce byl počet zapsaných žáků tak značný, že bylo nutné přistoupit ke stavbě nové školní budovy, jejíž stavba byla plánovaná již od roku 1914. Válka ale zapříčinila, že se projekt odsunul a až v roce 1919 byla otázka stavby nové školní budovy opět aktuální. V říjnu 1921 byl za přítomnosti prezidenta T. G. Masaryka položen základní kámen k této školní budově a škola byla pojmenována na počtu prvního prezidenta Československé republiky jako Masarykova škola.¹⁰⁰

Léta 1919 – 1924 probíhaly v duchu uzdravení plzeňského školství. Hned rok 1925 byl důkazem vzestupu. Byla totiž vybudována další školní budova, která

---

⁹⁸ KRÍŽ, František. *Město Plzeň: přehled složení a činnosti obecní samosprávy za léta 1925-1928*. Plzeň: město Plzeň, 1929. s. 80-81

⁹⁹ tamtéž, s. 81

¹⁰⁰ KRÍŽ, František. *Město Plzeň: přehled složení a činnosti obecní samosprávy za léta 1919-1924*. Plzeň: město Plzeň, 1925. s. 139-140

odpovídala všem moderním požadavkům. Byla pojmenována k počtě zasloužilého bojovníka za čs. samostatnost JUDr. Edvarda Beneše jako Benešova škola.

Roku 1924 také vznikla Velká Plzeň, a proto bylo všech 5 školních obcí sloučeno v jedinou školní obec plzeňskou a to s právní platností od června 1925. Díky tomu zanikly dosavadní místní školní rady a pro novou školní obec byla zřízena jediná místní školní rada, které podléhaly všechny veřejné národní školy Velké Plzně.¹⁰¹ Agendu místní školní rady vykonával městský školní úřad, který sídlil v Prokopově třídě 13. V roce 1926 byl také ustanoven stálý školní lékař pro národní i mateřské školy Velké Plzně.

Kromě Masarykovy a Benešovy školy byly budovány i jiné školy. V roce 1922 byla postavena na Pražském předměstí obecná škola, v roce 1924 budova bývalé Vyšší hospodářské školy rolnické na Lochotíně, v dalším roce byla dokončena též výstavba školní budovy na Doudlevecké třídě, také výstavba reálného gymnázia na bývalé Klatovské třídě (dnes Třída 1. Máje). V roce 1920 byla postavena stavební průmyslová škola na Chodském náměstí a v roce 1922 dokončena výstavba průmyslové školy strojní na Borech.¹⁰²

Na plzeňských školách také působila řada významných pedagogů a umělců jako např. Karel Klostermann či Josef Skupa.¹⁰³

3.13 Finanční správa města Plzně

Obecní pokladna byla v poválečné době vyčerpána, avšak bylo zapotřebí velkých investičních programů, aby město mohlo po válce vzkvétat. Plzeňská městská pokladna byla k roku 1919 zadlužená skoro na 60 milionů korun. V roce 1922 to byl již dvojnásobek. Hospodářská krize, která se prohnala Plzní i celým světem znamenala, že Plzeň byla v roce 1934 zadlužená přes 248 milionů korun.¹⁰⁴ Jak s obecním dluhem nakládal starosta Pik, popisují podrobněji v kapitole o Lud'ku Pikovi.

Do konce roku 1924 byla Plzeň samostatná obec. Vytvoření Velké Plzně připojením okolních obcí (Plzně, Doubravky, Doudlevecí, Lobež a Skvrňan), vyžadovalo vypracovat jednotné hospodářství a jednotný rozpočet. Povinnost

¹⁰¹ KRÍŽ, František. *Město Plzeň: přehled složení a činnosti obecní samosprávy za léta 1919-1924*. Plzeň: město Plzeň, 1925. s. 170

¹⁰² KOL. AUTORŮ. *Kniha o Plzni*. Plzeň: Krajské nakladatelství, 1963. s. 91-92

¹⁰³ JÍLEK, Tomáš. *Kapitoly z historie západních Čech 20. století*. Plzeň: Západočeská univerzita, 2010. s. 15

¹⁰⁴ SKÁLA, Adam a kol. *Dějiny města Plzně 3: 1918-1990*. Plzeň: město Plzeň, 2018. s. 44-45

doložit ministerstvu financí rozpočet sloučené Plzně bylo právně podloženo v ustanoveních slučovacího dekretu Velké Plzně. Tento dekret také zavedl omezení volnosti veřejného hospodaření obce na dobu 15 let a to kvůli tomu, aby se překotně nezvyšovaly obecní přírážky na území dosavadních obcí v případě, že jednotlivé obce budou po svém sloučení požadovat přílišné investice ve svém území. Toto mělo provést ministerstvo vnitra po dohodě s ministerstvem financí tak, že odstupňuje obecní přírážky při téže dani v různých částech obce.

V roce 1927 byla také dostavěna budova státních finančních úřadů ve Škroupově ulici.¹⁰⁵

3.14 Luděk Pik

Období první republiky a město Plzeň pojí ohledně veřejné správy velmi významná osobnost této doby – Luděk Pik. Na následujících stránkách přiblížím život a činy nejvýznamnějšího starosty města Plzně.

3.14.1 Mládí a rodina

Pikovo dětství a dospívání zde chci nastínit hlavně z toho důvodu, že již v této době se jeho osobnost vyvíjela ruku v ruce s počátečním utvářením vlastního světonázoru.

Luděk Pik se narodil 18. května 1876 v Praze a byl pokřtěn v kostele sv. Ducha jako Ludvík Bohuslav. Příjmení „Pik“ prošlo různými proměnami. I křestní jméno Ludvík se postupem času přeměnilo do podoby křestního jména Luděk. Tato podoba jména, kterou podle všeho Pik získal již v útlém dětství v kruhu rodiny, se mu nejspíše nejvíce líbila a nakonec ji „osvojil a přijal za své“.¹⁰⁶

Matka Ludka Pika byla velmi zbožná žena. Pikovo otec, který se živil provozováním pohostinství, byl stoupencem myšlenky federalizace říše a odpůrcem dualismu, zrovna tak jako větší část českého národa. Chválil Palackého za jeho vystoupení ve Frankfurtu v roce 1848 a doufal, že dojde k obnovení

---

¹⁰⁵ KOL. AUTORŮ. *Knihy o Plzni*. Plzeň: Krajské nakladatelství, 1963. s. 92

¹⁰⁶ Archiv města Plzně (dale jen „AMP“), fond Luděk Pik, karton 310, i.č. 29397, Pikovy strojopisné paměti, s. 1

českého státu s českým králem v čele. I když v této době Luděk Pik ještě nerozuměl, co se děje, velmi ho nadchlo zaujetí jeho otce pro národní věc.¹⁰⁷

Pik jako dítě miloval loutkové hry a četbu, což u něj začalo probouzet zájem o českou historii a národní dějiny, který trval celý jeho život.

Vlivem hospodářské krize a zkrachování živnosti Pikova otce, rodina přišla o bydlení a ocitla na pokraji bídy. Tato fáze života však velmi ovlivnila Pikovu osobnost a přispěla k jeho pozdějšímu socialistickému smýšlení: „*Snad té těžké životní kapitole mohu přec jen vděčit za veliké poznání, které usměrnilo můj budoucí život. Byl-li jsem později za všech životních situací odolný, byl to důsledek vytrvalosti ve chvílích nejtěžších.*“¹⁰⁸

V roce 1890 se rozhodl čtrnáctiletý Pik zúčastnit oslav Prvního máje, kde se poprvé setkal se sociálními demokraty a začal si vytvářet své první společenské a politické názory.¹⁰⁹

Ve stejném roce začal navštěvovat přednášky socialistického pokrokového hnutí složeného z řad studentů a dělníků sdružených kolem A. P. Veselého, se kterým se seznámil při pražských májových slavnostech. Na přednáškách docházelo nejvíce k prodiskutování národnostní otázky, neboť doba postavila tento problém do popředí všeho myšlení této generace.¹¹⁰ V roce 1897 byla skupina Veselého začleněna do sociální demokracie a Pik zde ještě za svého učení získával první politické zkušenosti jako řečník, když činil projevy v přítomnosti svých učňovských kamarádů. „*Již jako učeň byl jsem ovlivněn myšlenkovými proudy let devadesátých. Snad i to bylo osudově záměrné, že jsem byl vyvolen promluvit za učně kadeřnické na schůzi kadeřníků, na níž manifestovali pro nedělní klid a zkrácení doby pracovní ... Mluvil jsem na schůzi vervně a od srdce ... Všichni mě za to moje vystoupení zbožňovali. A tak jsem se stal řečníkem*“¹¹¹

Pik se mimo jiné účastnil demonstrací, bojů za nedělní klid a změnu pracovních poměrů. V této souvislosti se o něj začala zajímat pražská policie. 17. srpna 1893 došlo k rozsáhlým demonstracím na Staroměstském náměstí jako

---

¹⁰⁷ AMP, f. Luděk Pik, k. 310, i. č. 29397, Pikovy strojopisné paměti, s. 2

¹⁰⁸ tamtéž, s. 18

¹⁰⁹ tamtéž, s. 43-51

¹¹⁰ tamtéž, s. 53

¹¹¹ tamtéž, s. 69

odpověď na policejní masakry a pobídnutí k odboji.¹¹² Pik byl obviněn z velezrady a několikrát skončil v policejní vazbě. Nakonec byl odsouzen jen pro přestupek spolčování k čtyřiaadvaceti hodinám vězení.¹¹³

Socialistická mládež, silně ovlivněná přednáškami prof. T.G.Masaryka, se začala scházet přímo v kavárně u Piků, kde se plánovaly demonstrace a připravovaly protihabsburské výboje. Organizovaly se zde i sociálněpolitické debaty a tak se Pik, jako organizátor těchto diskuzí, stal opět cílem pražské policie. Díky schopnosti řečnit se začal zajímat také o novinářinu a potažmo o své budoucí povolání – žurnalistiku. Svou novinářskou prvotinou publikoval v týdeníku Zář, satirickém časopisu Šlehy, kam přispíval útočnými veršiky nebo sociálnědemokratického Práva lidu, kam přispíval fejetony se sociální tematikou.¹¹⁴

3.14.2 Pikovo začátky v sociální demokracii

Jak jsem již zmínil výše, Pik se dostal do Československé sociálně demokratické strany dělnické (dále jen „ČSDSD“) roku 1897, kdy bylo hnutí Strany pokrokových socialistů připojeno k jedné z nejsilnějších politických stran té doby. Po návratu z vojny se věnoval několik následujících let sociální demokracii v různých městech, získával své první zkušenosti z oblasti administrativy a přednášel na nově založené Dělnické akademii. Později byl Pik vybrán prof. T. G. Masarykem, aby se účastnil univerzitních přednášek.¹¹⁵ „*Kdo by z nás mladých nepodlehł velikému duchu Masarykovu? Ve všech z nás z té veliké doby jsou stopy jeho moudrosti a životního hledu.*“¹¹⁶

V roce 1898 byl Pik přijat do nemocenské pojišťovny v Českém Brodě, kde řídil volby do její správy. Poté jezdil po schůzích a jednáních obcí celého Středočeského kraje. „*Zajížděl jsem na schůze a jednání do obcí celého kraje. Při tom jsem poznal život a bolesti venkova, tužby a potřeby jeho lidu. A také poznal,*

---

¹¹² AMP, f. Luděk Pik, k. 310, i. č. 29397, Pikovy strojopisné paměti, s. 61

¹¹³ KOL. AUTORŮ (ed. Josef Jirout): *Luděk Pik. 60 let života. 35 let práce na Plzeňsku*. Plzeň: Grafika, 1936. s. 145

¹¹⁴ AMP, f. Luděk Pik, k. 310, i. č. 29397, Pikovy strojopisné paměti, s. 84

¹¹⁵ KOL. AUTORŮ (ed. Josef Jirout): *Luděk Pik. 60 let života. 35 let práce na Plzeňsku*. Plzeň: Grafika, 1936. s. 146

¹¹⁶ AMP, f. Luděk Pik, k. 310, i. č. 29397, Strojopisný koncept Pikových pamětí, s. 80

že straně třeba upravit program a svojí taktiku podle zcela odlišných poměrů lidu venkovského.“¹¹⁷

3.14.3 Pik za sociální demokracii v Plzni

„Když jsem důkladně seznal severovýchodní kraj české země, vrátil jsem se r. 1900 do Prahy. Netrvalo však dlouho a v mém životě nastal veliký obrat.“¹¹⁸ Pik byl totiž v roce 1901 pozván na schůzi mládeže v Plzni. Zde zřejmě udělal dojem a dostal nabídku, aby převzal místo redaktora místního sociálnědemokratického tisku **Nová doba**.¹¹⁹ V Plzni však nebyl poprvé, svou první návštěvu popsal takto: „V Plzni dlel jsem poprvé v roce 1896 ... Viděl jsem ji takovou, jaká byla v mých představách: chmurnou svým zjevem jakoby středověkým, s řekami neupravenými, s ulicemi většinou nedlážděnými, náměstí s kočičími hlavami, náměstí s kašnou, již vládla socha Žumberova, s jediným chatrným mostem přes Radbuzu, mžikavými lampami osvětlenou, březenským liliputským nádražíčkem a tak vůbec ve své předpůlstaleté malosti a nezdobnosti na vstupních i vnitřních částech, nelišící se od nejzanedbanějších maloměst, jimiž jsme prošli a jež jsem již znal.“¹²⁰

Pik tedy přijal místo ve službách plzeňské sociální demokracie a započal tak administrativní a agitační práce. Byl velmi činný a účastnil se mnoha projevů na nejrůznějších shromážděních.

Rok 1905 se nesl v duchu boje za všeobecné volební právo. Pik na akci konané na hlavním plzeňském náměstí vyzýval „k boji za rovnost občanskou v řadách dělnické strany sociálně demokratické“.¹²¹ I na dalších manifestacích nezůstával Pik pozadu a aktivně se jich účastnil. Nakonec se úsilí sociálních demokratů podařilo, byl zrušen kuriální systém a přijat zákon o zavedení všeobecného volebního práva do předlitavského parlamentu. Ten následně schválil císař a 19. února 1907 byly vypsány volby do Říšské rady, které Pika poslaly rovnou do vysoké rakouské politiky.

---

¹¹⁷ AMP, f. Luděk Pik, k. 310, i. č. 29397, Strojopisný koncept Pikových pamětí, s. 102

¹¹⁸ tamtéž, s. 102

¹¹⁹ KOL. AUTORŮ (ed. Josef Jirout): *Luděk Pik. 60 let života. 35 let práce na Plzeňsku*. Plzeň: Grafika, 1936. s. 146

¹²⁰ AMP, f. Luděk Pik, k. 310, i. č. 29397, Strojopisný koncept Pikových pamětí, s. 105-106

¹²¹ *Manifestační tábor lidu, Nová doba, 10/82, 14. 10. 1905, s. 3*

3.14.4 Pik poslancem v Říšské radě

V roce 1907 se konaly první volby do vídeňského parlamentu a to na základě všeobecného, rovného, přímého a tajného volebního práva. Na zavedení reformy měli sociální demokraté největší podíl a díky tomu také mohli ze situace vytěžit co nejvíce. Pik kandidoval v 53. okrese, který zahrnoval okres Rokycany, Zbiroh a Březnici. Původně měl kandidovat v plzeňském volebním okrese, ale chtěl nominovat na venkovský okres, protože dle jeho mínění je město příliš malé pro jeho mladé síly.¹²² Pik byl ve volbách v prvním kole zvolen poslancem, kdy získal z odevzdaných hlasů celkem 61%, což byl jeden z nejlepších volebních výsledků pro sociální demokracii v Čechách.¹²³ Pik se na této poslanecké pozici angažoval velmi zodpovědně a spousta jeho projektů např. z oblasti infrastruktury byla realizována. Zajímal se však i v jiných oblastech a jeho výstupy se týkaly především kritiky rakouskouherského militarismu. Většina jeho návrhů se však týkala regionálního charakteru, na půdě předlitavského parlamentu však byl jedním z nejaktivnějších poslanců. V roce 1911 díky tomu Pik obhájil svůj politický mandát a jako poslanec Říšské rady působil až do roku 1914.

Vedle toho však stále pracoval jako zpravodaj Nové doby. Např. v rámci hospodářské výstavy, která se konala roku 1909 v kulturním domě Peklo, byl spuštěn první plzeňský biograf¹²⁴ a sám Pik byl jejím předsedou.

3.14.5 Pik za první světové války

Roku 1914 vyhlásilo Rakousko-Uhersko válku Srbsku a započala tak první světová válka. Členové české sociálnědemokratické strany byli povoláni do války, navíc vlivem perzekuce se činnost strany utlumila. Pik byl nucen i přes své dosavadní útoky proti militarismu omezit svou činnost v Nové době. Toto celé trvalo až do konce roku 1916, do nástupu liberálnějšího panovníka Karla I. V české politice se to projevilo ustanovením dvou politických orgánů - Českého svazu, což bylo sdružení českých poslanců na Říšské radě a Národního výboru. V této době byla předválečná sociálnědemokratická strana názorově sjednocena pod výstupy pražského Bohumíra Šmerala, který neměl významnějšího

---

¹²² AMP, f. Luděk Pik, k. 279, i. č. 27826, Strojopisný koncept Pikových pamětí, s. 49

¹²³ *Počet hlasů stran na českém západě o první volbě*, Nová doba 12/39, 18. 5. 1907, s. 3

¹²⁴ DOUŠA, J. a kol. *Dějiny Plzně v datech: od prvních stop osídlení až po současnost*. Praha: Lidové noviny, 2004. s. 173

konkurenta. Na zasedání zastupitelstva ČSDSD v Lidovém domě však vystoupil Pik a Habrman, kteří protestovali proti nedemokratickým poměrům ve straně a utlumování politických organizací. Pik poté uveřejnil článek v *Nové době*, kde pochybuje o demokratičnosti strany.¹²⁵ Tímto se začala rýsovat jakási opozice proti Šmeralovi, která později vešla v povědomí jako *národní opozice*.¹²⁶ V červnu 1917 oficiálně vystoupila národní opozice vůči Šmeralovi a v létě na zasedání zastupitelstva strany přednesla své požadavky. V nich mj. požadovala veřejné odsouzení dosavadní politiky vedení strany, nové obsazení klíčových orgánů strany a vytvoření nového výkonného výboru strany.¹²⁷

V roce 1918 proběhla na plzeňském náměstí demonstrace za zlepšení zásobování, ukončení války a sebeurčení národů.¹²⁸ Pik zde promluvil za sociální demokracii. Demonstrace střídaly jedna druhou a 17. října 1918 vyzvala *Nová doba*, aby byl v Plzni zřízen Národní výbor, který byl 27. října ustanoven.¹²⁹ Tajemníkem národního výboru se stal Luděk Pik¹³⁰ a podílel se tak na tvorbě nejdůležitějších opatření.

3.14.6 Období od vzniku ČSR do prvních obecních voleb (1918-1919)

28. října 1918 byl založen Československý stát. Členové Národního výboru 30. října 1918 převzali správu Škodových závodů a ovládli plzeňské okresní hejtmanství.¹³¹

Pikovo nejdůležitější úlohou bylo zabezpečení Plzně a západních Čech a to hlavně převzetím vojenské správy v Plzni.¹³² Pik byl dále jmenován zástupcem ministra národní obrany Václava Klofáče pro západní Čechy s cílem obsazování německých oblastí pro Československý stát. Národní výbor v čele s Pikem za

---

¹²⁵ *Ku společnému projevu českých stran*, *Nová doba* 21/275, 20. 11. 1916 s. 2

¹²⁶ KÁRNÍK, Zdeněk. *Socialisté na rozcestí. Habsburk, Masaryk či Šmeral*. Praha: Karolinum, 1996. s. 63–64

¹²⁷ *tamtéž*, s. 187–188

¹²⁸ DOUŠA, J. a kol. *Dějiny Plzně v datech: od prvních stop osídlení až po současnost*. Praha: Lidové noviny, 2004. s. 188

¹²⁹ *tamtéž*, s. 192–193

¹³⁰ ČEPELÁK, Václav a kol. *Dějiny Plzně. II: Od roku 1788 do roku 1918*. Plzeň: Západočeské nakladatelství, 1967. s. 242

¹³¹ DOUŠA, J. a kol. *Dějiny Plzně v datech: od prvních stop osídlení až po současnost*. Praha: Lidové noviny, 2004. s. 204

¹³² KOL. AUTORŮ. *Národní výbor v Plzni a převrat v roce 1918*. Plzeň, 1928. s. 61

tímto účelem zformoval první čs. pluk v Plzni¹³³, který mohl začít obsazovat pohraničí.¹³⁴

Pik se dále snažil vyřešit otázku nedostatku potravin, zabránil odstranění morového sloupu na náměstí v Plzni a sehrával v té době jednu z klíčových rolí v Plzni.

Počátkem roku 1919 se dostalo do popředí řešení obecních voleb. Sociální demokracie byla v přípravách velmi aktivní. Navíc při návštěvě prezidenta T.G. Masaryka necelý měsíc před volbami, byl vedle prezidentovy osoby vzdán hold i Habrmanovi a Pikovi¹³⁵, což jistě přispělo k budoucímu úspěchu sociální demokracie.

15. června 1919 se konaly obecní volby. Vyhráli sociální demokraté a do zastupitelstva usedli všichni tři přední představitelé sociální demokracie v Plzni, tj. Pik, Habrman a Remeš.¹³⁶ Volby však byly těsné a v souboji o starostenské křeslo se proti Luděku Pikovi postavil národně socialistický kandidát Josef Patejdl. Volba starosty se konala 5. července 1919 a Luděk Pik vyhrál až ve druhém kole.¹³⁷

3.14.7 Pik plzeňským starostou

Pik v roce 1919 ve svém inauguračním projevu prohlásil: „*Přijímám úřad obtížný a chci ujistiti sbor náš i ujistiti veškeré občanstvo, že všechno snažení, všechna práce, láska a obětavost bude nesena tím směrem, abychom z našeho města vytvořili to, co je naším ideálem, město krásy, město svobody, město pokroku*“¹³⁸

Pik usedl na post starosty v době, kdy Plzeň (stejně jako celou zemi) zmítala hospodářská krize, nezaměstnanost, nedostatek bytů, obtíže se zásobováním města potravinami a jiných životních potřeb. Navíc minulé vedení po sobě zanechalo prázdnou městskou kasu. Toto vše bylo potřeba vyřešit.

---

¹³³ TOMS, Jaroslav. *Luděk Pik – demokratický starosta Plzně v letech 1919–1938*. in: Sborník Pedagogické fakulty Západočeské univerzity. Dějepis. Plzeň: Západočeská univerzita, 1995, s. 60–61

¹³⁴ TOMS, Jaroslav. *K problematice působení sociální demokracie a jejího představitele L. Pika v Plzni v letech 1918–1938*. in: Západočeský historický sborník 2, Státní oblastní archiv v Plzni: 1996, s. 373

¹³⁵ DOUŠA, J. a kol. *Dějiny Plzně v datech: od prvních stop osídlení až po současnost*. Praha: Lidové noviny, 2004, s. 214

¹³⁶ KŘÍŽ, František. *Město Plzeň: přehled složení a činnosti obecní samosprávy za léta 1919–1924*. Plzeň: město Plzeň, 1925, s. 18

¹³⁷ tamtéž, s. 22

¹³⁸ tamtéž, s. 23

Většina plzeňského obyvatelstva tehdy pracovala ve Škodových závodech, které v letech 1922 snižovaly stavy. Pik se snažil nepřízeň vyřešit, avšak jeho velkorysé snahy vedly ještě k většímu zadlužení městské pokladny.

Pikovo dalším záměrem bylo vytvoření tzv. Velké Plzně. Ta měla vzniknout sloučením okolních obcí pro nezbytnou předměstskou výstavbu. Vznikl aglomerační plán, který byl v září 1922 předán k projednání vládě.¹³⁹ Diskuze ohledně vzniku Velké Plzně se rozhořela mezi sociálními demokraty a opoziční národní demokracií, pro kterou byl návrh nepřijatelný. Pik nakonec vyhrál a 1. prosince 1924 se staly součástí Plzně okolní obce Skvrňany, Doudlevec, Doubravka a Lobzy.¹⁴⁰ Díky tomuto kroku se jednak dvojnásobně rozrostlo území, ale také se zvýšil počet obyvatel, což znamenalo dobrý předpoklad pro budoucí rozvoj a modernizaci města.

V dalších obecních volbách konaných 20. září 1925 byl Pik opět zvolen starostou a neskrýval nadšení: „*plzeňský lid, který zvolil opětně socialistickou většinu ... prokázal, že si přeje, abychom pokračovali v té práci, kterou jsme po šest let na plzeňské radnici konali.*“¹⁴¹ Po znovuzvolení předložil Pik svůj plán týkající se obecní samosprávy na nadcházející léta. Šlo o posílení autonomie samosprávy a její obranu před jakýmkoliv zásahy či omezeními zvenčí. Dále chtěl rozšířit území Velké Plzně a to především o území obcí Bolevce a Božkova, které měly být připojeny již v době zřízení Velké Plzně. Posledním bodem programu bylo pokračovat v rozvoji města Plzně ve všech možných oblastech.¹⁴²

Po zvolení ve volbách v roce 1925 Pik ve svém ve svém inauguračním projevu prohlásil: „*... vždy a v každém projevu budeme žárlivě hájit základy a práva naší autonomie proti všem snahám zhoršovacím. Přesvědčili jsme se, že autonomní lidospráva má svůj nesmírný význam jak pro obvod své působnosti, tak i pro celý stát. Myšlenku zestátniti samosprávu odmítáme, jako vidíme prospěch ve zdravé decentralizaci. Odmítáme i pokusy o omezení práv autonomie, v nichž vidíme despekt, s jakým jisté kruhy se dívají na úkoly a poslání samosprávy. Jako neodmítáme nutnost přísného dozoru, musíme žádat volnost v rozhodování*

---

¹³⁹ DOUŠA, J. a kol. *Dějiny Plzně v datech: od prvních stop osídlení až po současnost*. Praha: Lidové noviny, 2004. s. 227

¹⁴⁰ tamtéž, s. 237

¹⁴¹ *Obrovský projev před radnicí*, Nová doba 31/259, 21. 9. 1925, s. 2

¹⁴² BRICHTA, Vladimír. *Dějiny Plzně Sv. III.: Od roku 1918 do roku 1948*. Plzeň: Západočeské nakladatelství, 1982. s. 63

*v samosprávě podle zásad, které jsou základem naší autonomie. Bude to jen ku prospěchu státu, neboť svobodné obce jsou jeho zdravým základem a svojí působností pomocníkem v práci pro blaho obyvatelstva a zdokonalení veřejných zařízení. Byli jsme na stráži své autonomie a budeme jejími ochránci i v budoucnosti.*¹⁴³

Luděk Pik během svého starostování rozvíjel v Plzni stavební činnost, veřejnou dopravu a komunikaci, modernizoval a rozšířil kapacitu městské nemocnice na Borech, bylo vystavěno několik nových školních budov a podílel se i na problematice sociální péče. Vlivem Pikovo snažení se Plzeň modernizovala a rozvíjela. To vše by však nebylo možné jen tak ze starostenského křesla, Pik totiž dokázal sehnat pro město Plzeň finanční prostředky díky kontaktům na čelních vládních postech či výstupech v Parlamentu. Příkladem je tzv. **Pikův zákon č. 20** z roku 1919, jež napomohl výše zmíněné stavební činnosti v Plzni a výrazně tak pomohl změnit tvář města.¹⁴⁴

Pik svou snahu velmi soustředil i na otázku obecní samosprávy. Tu chtěl posilovat a zabránit jakémukoliv jejímu omezování ze strany centrálních úřadů. Měl za to, že samospráva je naplnění myšlenky demokracie a jeden z hlavních pilířů československého státu. Pokud je samospráva omezována, považuje to za návrat k předválečným poměrům. Proto v roce 1927, když byl přijat zákon č. 77 o nové úpravě finančního hospodářství svazků územní samosprávy¹⁴⁵, který zpomaloval hospodářskou činnost měst a obcí, byl Pik proti a tento zákon ostře kritizoval. Nová opatření zákona totiž způsobovala, že se vysoký dluh města ještě navýšil.¹⁴⁶

Roku 1929 byl Pik potřetí zvolen plzeňským starostou. V tuto dobu také začala jedna z nejtěžších zkoušek Pikova vedení města. Okolo roku 1930 se totiž Plzní, jakožto celou zemí, prohnala hospodářská krize. Tato se projevila hlavně

---

¹⁴³ KŘÍŽ, František. *Město Plzeň: přehled složení a činnosti obecní samosprávy za léta 1925-1928*. Plzeň: město Plzeň, 1929. s. 16

¹⁴⁴ TOMS, Jaroslav. *K problematice působení sociální demokracie a jejího představitele L. Pika v Plzni v letech 1918–1938*. in *Západočeský historický sborník 2*, Státní oblastní archiv v Plzni: 1996. s. 373

¹⁴⁵ HLEDÍKOVÁ, Zdeňka; JANÁK, Jan; DOBEŠ, Jan. *Dějiny správy v českých zemích: od počátků státu po současnost*. Praha: Lidové noviny, 2005. s. 384

¹⁴⁶ BRICHTA, Vladimír. *Dějiny Plzně Sv. III.: Od roku 1918 do roku 1948*. Plzeň: Západočeské nakladatelství, 1982. s. 65

vlnou nezaměstnaných.¹⁴⁷ Obecní správa se začala problémem zabývat na podzim téhož roku. Po dohodě byl v Plzni zřízen Akční pomocný výbor, který měl materiálně pomáhat sociálně slabým a nezaměstnaným.¹⁴⁸ Byla zřízena veřejná sbírka na pomoc nezaměstnaným, v roce 1931 byly v kulturním domě Peklo, což bylo ústřední plzeňské sociální demokracie, vydávány státní stravovací lístky¹⁴⁹ apod. Sám Pik se např. podílel na zmírnění situace tím, že přispíval potřebným celým svým podílem na zisku plynoucí z jeho funkce ve správní radě Škodových závodů. Pik viděl jako největší problém této doby omezování činnosti samosprávy. Dokonce se jednu chvíli nebránil ani zavedení župního zřízení v Plzni, což by podle něj bylo přínosem pro cirkulaci obchodní, hospodářskou i správní.¹⁵⁰

13. října 1935 byl Pik počtvrté a naposledy zvolen plzeňským starostou. V této době už krize začala ustupovat, klesala nezaměstnanost a dokonce se i podařilo srovnat obecní dluh.¹⁵¹ V létě 1938 se konala dělnická a živnostenská výstava na plzeňském výstavišti. Výstava měla ukázat pokrok v Plzni a západních Čechách. Pik této výstavě přikládal mimořádný význam a to i z toho důvodu, že po ukončení této výstavy chtěl Pik rezignovat na starostenský post a odejít do důchodu.¹⁵² Současné události ho však donutily zůstat v úřadě ještě o chvíli déle.

V této době totiž začal vzrůstat radikalismus Konrada Henleina¹⁵³ v pohraničí a expanzivní politika hitlerovského Německa. Plzeň, jakožto soused Německa, čelila této situaci o to více. Luďka Pika, demokrata a bojovníka za svobodu Československé republiky, tyto události velmi znepokojovaly. Není proto divu, že v Nové době od nástupu Hitlera v lednu 1933, komentoval současnou situaci velmi kriticky.¹⁵⁴ 23. března 1938 bylo Rakousko připojeno

---

¹⁴⁷ BRICHTA, Vladimír. *Dějiny Plzně Sv. III.: Od roku 1918 do roku 1948*. Plzeň: Západočeské nakladatelství, 1982. s. 77

¹⁴⁸ DOUŠA, J. a kol. *Dějiny Plzně v datech: od prvních stop osídlení až po současnost*. Praha: Lidové noviny, 2004. s. 258

¹⁴⁹ BRICHTA, Vladimír. *Dějiny Plzně Sv. III.: Od roku 1918 do roku 1948*. Plzeň: Západočeské nakladatelství, 1982. s. 82

¹⁵⁰ PIK, Luděk: *Problém Plzně a Plzeňska: několik kapitol a podnětů k diskusi o řešení hospodářské krise a nezaměstnanosti*. Plzeň: 1932. s. 5

¹⁵¹ BRICHTA, Vladimír. *Dějiny Plzně Sv. III.: Od roku 1918 do roku 1948*. Plzeň: Západočeské nakladatelství, 1982. s. 118

¹⁵² *Konal jsem úřad ve cti a ve cti jej zase vrátím*, Nová doba 44/338, 6. 12. 1938, s. 2

¹⁵³ sudoněmecký nacistický politik

¹⁵⁴ *Nelze mlčet!*, Nová doba 41/124, 4. 5. 1935, s. 1

k Německu. Pik ujišťoval občany, že Československé republiky nehrozí nebezpečí. Začaly probíhat demonstrace a lidé byli odhodláni republiku bránit. Koncem května 1938 Československo provedlo částečnou mobilizaci. Na základě pokusu o protistátní puč v zahraničí bylo vyhlášeno stanné právo a Plzeň se tak stala útočištěm pro uprchlíky z těchto oblastí. 21. září 1938 se v Plzni uskutečnila velká demonstrace proti zamýšlené revizi hranic a Pik ve svých projevech Plzeňany uklidňoval.¹⁵⁵ Činil tak zřejmě s myšlenkou bezvýchodné situace a s pomyšlením, že současný stav se energickými výstupy nijak nezlepší. Díky tomu byl později obviněn komunisty z kapitulantství. Dne 30. září 1938 byl Mnichovskou dohodou zpečetěn osud ČSR. České pohraničí bylo postoupeno Německu a Plzeň se ze dne na den stala pohraničním městem díky vlně uprchlíků. To Pika zdrtilo: „*Přilétlo to jako blesk z mračen. Byli jsme opuštěni, dáni v plen nestoudnému uchvatiteli. ... Byl to nejstrašnější zápis, který toho dne jsem učinil u telefonu ve starostenské úřadovně na plzeňské radnici.*“¹⁵⁶

3.14.8 Pikovo konec kariéry a život v ústraní

Na podzim roku 1938 byla proti Pikovi rozpoutána komunisty štvavá kampaň požadující jeho odchod z funkce.¹⁵⁷ Pod tlakem událostí nakonec 1. prosince 1938 Pik odjel na dovolenou a do funkce starosty se už nikdy nevrátil.¹⁵⁸ 5. prosince 1938 oficiálně podal svou rezignaci, která byla otištěna v *Nové době*, a kde se současně poohlížel za uplynulými léty v Plzni.¹⁵⁹

Důvodem Pikova odchodu byla výše popsaná nepříznivá situace, také však jeho masarykovský přístup k vnímání demokracie byl v autoritativním období druhé republiky kritizován. Navíc se dostal do sporu s druhým mužem sociální demokracie na Plzeňsku A. Remešem, který se stal šéfem nové Národní strany práce¹⁶⁰. Remeš Pika ani nepřizval k budování této strany. V těchto podmínkách Pik nemohl a ani nechtěl vést a budovat město.

---

¹⁵⁵ *Provolání starosty m. Plzně. Občané!*, Nová doba 44/263, 22. 9. 1938, s. 1

¹⁵⁶ PIK, Luděk. *Dvě stě milionů vteřin*. Plzeň: E. Kosnar, 1946. s. 12

¹⁵⁷ TOMS, Jaroslav. *Luděk Pik – demokratický starosta Plzně v letech 1919–1938*. in: Sborník Pedagogické fakulty Západočeské univerzity. Dějepis. Plzeň: Západočeská univerzita, 1995. s. 67

¹⁵⁸ DOUŠA, J. a kol. *Dějiny Plzně v datech: od prvních stop osídlení až po současnost*. Praha: Lidové noviny, 2004. s. 301

¹⁵⁹ *Konal jsem úřad ve cti a ve cti jej zase vrátím*, Nová doba 44/338, 6. 12. 1938, s. 2

¹⁶⁰ Národní strana práce byla levicová opoziční strana k nově vzniklé pravicové Straně národní jednoty. Tyto strany vznikly za účelem zjednodušení stranického systému vzhledem k nastalému stavu české politiky.

Ihned po rezignaci na funkci starosty ztrácel postupně i všechny zbývající funkce. Funkci ve straně ztratil díky jejímu zániku a přetvoření na již zmíněnou Národní stranu práce, kam ale nebyl přizván a členem městského zastupitelstva zůstal až do jejího rozpuštění na konci února 1939. 1. února 1939 také ztratil post majitele a vydavatele *Nové doby*, který vykonával po dvacet let, a který převzal A. Remeš. Tím skončila Pikova profesionální politická kariéra.

Pik se stáhl do ústraní a z váženého starosty se stala tiskem vláčená osoba.

V březnu 1939 vnikly německé jednotky na území Západočeské metropole. To byl pro Pika šok a sám dle svých pamětí chtěl vyjít do ulic s touhou zabít nezvané vetřelce.¹⁶¹ Pik byl pro nacisty jedním z nejvýraznějších zastánců demokratických zásad a 23. dubna 1939 byl zatčen spolu s padesáti dalšími podobně smýšlejícími.¹⁶² Pik byl odvezen do plzeňské Borské věznice, kde byl vyslýchán agenty gestapa, obviněn z financování atentátu na Mussoliniho a dalších věcí.¹⁶³ Po dvaadvaceti dnech byl propuštěn na svobodu, musel se však hlásit každý den na policii v Plzni.¹⁶⁴

Při dalším zatýkání se Pikovi s pomocí manželky podařilo uprchnout a skrýval se v Praze v bytě svého švagra. Poté se kvůli bezpečnosti přesunul do Břevnova ke svému kamarádovi, kde se skrýval až do konce roku 1941. Po dvou letech se v utajení vrací do Plzně: „*Vítám město zapadajícího slunce. Slzy vypadly z mého oka a zazvonily, slzy radosti, že zase vstupuji na půdu svého domova.*“¹⁶⁵ Ve svém bytě v Plzni se ukrýval až do října 1942, kdy gestapo vniklo do jeho bytu a zatklo ho.¹⁶⁶ Pik byl tedy opět uvězněn ve věznici na Borech, po dvou měsících byl ale propuštěn. Bylo mu však zakázáno žít na území města Plzně. Našel si úkryt v zámku v Hradišti u Blovic, kde žili s manželkou od února 1943 až do února 1946.¹⁶⁷ Poté mu byl vrácen jeho plzeňský byt v Resselově ulici.

V poválečných letech zůstal Pik v ústraní. Snažil se v Plzni obnovit sociálnědemokratickou stranu, nesetkal se však s pochopením u současného

¹⁶¹ Luděk PIK, *Dvě stě milionů vteřin*, s. 19

¹⁶² BRICHTA, Vladimír. *Dějiny Plzně Sv. III.: Od roku 1918 do roku 1948*. Plzeň: Západočeské nakladatelství, 1982. s. 251

¹⁶³ AMP, f. Luděk Pik, k. 290, i. č. 28891, koncept připomínek běhu perzekuce z 28. 9. 1945, s. 2

¹⁶⁴ AMP, f. Luděk Pik, k. 280, i. č. 27844, koncept popisu o nacistické perzekuci, s. 1

¹⁶⁵ PIK, Luděk. *Dvě stě milionů vteřin*. Plzeň: E. Kosnar, 1946. s. 89–91

¹⁶⁶ tamtéž, s. 98

¹⁶⁷ tamtéž, s. 117

plzeňského starosty Václava Hrbka.¹⁶⁸ Po letech práce neviděl žádný vděk za to, co pro plzeňskou obec vykonal. Zklamal ho i přístup sociálních demokratů k jeho osobě. Zemřel v dubnu 1948 ve své milované Plzni prakticky zapomenutý a bez uznání, jaké si bezesporu zasloužil.

---

¹⁶⁸ AMP, f. Luděk Pik, k. 280 (um. 280/14), i. č. 27840, článek *Můj případ z května*, s. 2–3

Závěr

V mé diplomové práci jsem se věnoval veřejné správě za první republiky se zaměřením na město Plzeň.

V první kapitole jsem stručně uvedl veškerou snahu v oblasti vydávání ústavních zákonů v letech 1848 – 1918. V kapitole dále zmiňuji i český odboj v čele s Masarykem a Benešem, který vedli v přísném utajení pod krycím názvem Maffie. Všechny snahy, které odbojová organizace uskutečnila, totiž nakonec vedly k převratu a vzniku Československa. Historický nástin těchto událostí v době před první republikou bylo důležité přiblížit jednak z důvodu pochopení souvislostí a jednak z důvodu důležitých proměn středoevropské politiky, které měly zásadní vliv na následující vývoj veřejné správy a pozdější demokratický režim první republiky.

Ve druhé části práce jsem popsal vznik Recepční normy, která byla vydána, aby nedošlo k bezprávnímu stavu po vzniku ČSR a s tím související činnost Národního výboru. Dále je popsána i Prozatímní ústava a vývoj správy v letech 1918 – 1920, tzn. do doby vydání ústavy československého státu. Poté jsem se již podrobně zaměřil na vývoj veřejné správy v letech 1920 – 1938 jako je vývoj státní správy i samosprávy, vývoj soudnictví, policie ale i školství a s tím související právní předpisy.

Třetí část jsem věnoval fungování veřejné správy za první republiky na území města Plzně. Současně jsem se velmi podrobně zaměřil na život sociálně demokratického politika Luďka Pika, který skoro 20 let nepřetržitě vykonával funkci plzeňského starosty a významným způsobem se podílel na rozvoji města Plzně.

První republika byla vydobytým přáním prezidenta Masaryka, aby z Československa vycházelo světlo demokracie. Bohužel demokracie stejně jako republika byla zlikvidována fašistickým Německem.

Resumé

The aim of my diploma thesis was to examine the public administration during the first Republic with a focus on the city of Pilsen.

In the first chapter I briefly mentioned all the efforts in the area of passing constitutional laws in the years 1848 - 1918. In the chapter I also mention the Czech resistance led by Masaryk and Beneš, which they led in strict secrecy under the code name Maffie. All the efforts made by the resistance organization eventually led to a coup and the establishment of Czechoslovakia. The historical outline of these events in the period before the first Republic was important to present both in terms of understanding the context and because of important changes in Central European policy, which had a major impact on the subsequent development of public administration and later democratic regime of the first Republic.

In the second part of the work, I described the origin of the Reception Standard, which was issued to avoid an illegal situation after the establishment of the Czechoslovak Republic and the related activities of the National Committee. The Provisional Constitution and the development of administration in the years 1918 - 1920 are also described, ie. until the issue of the constitution of the Czechoslovak state. Then I focused in detail on the development of public administration in the years 1920 - 1938, such as the development of state administration and self-government, the development of the judiciary, police but also education and related legislation.

The third part was devoted to the functioning of public administration during the first Republic in the city of Pilsen. At the same time, I focused in great detail on the life of the social democratic politician Luděk Pik, who has been the mayor of Pilsen for almost 20 years and has played a significant role in the development of the city of Pilsen.

The first Republic was President Masaryk's wish to have the light of democracy come out of Czechoslovakia. Unfortunately, democracy as well as the republic were destroyed by fascist Germany.

Seznam použité literatury a pramenů

Monografie

BALÍK, Stanislav (kol. autorů). *Politický systém českých zemí 1848-1989*. Brno: Masarykova univerzita, 2007. 180 s. ISBN: 978-80-210-4250-6.

BRICHTA, Vladimír. *Dějiny Plzně Sv. III.: Od roku 1918 do roku 1948*. Plzeň: Západočeské nakladatelství, 1982. 468 s. ISBN neuvedeno.

BROKLOVÁ, Eva. *Československá demokracie: Politický systém ČSR 1918–1938*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1992. 168 s. ISBN: 80-901059-6-3.

ČEPELÁK, Václav a kol. *Dějiny Plzně. II: Od roku 1788 do roku 1918*. Plzeň: Západočeské nakladatelství, 1967. 296 s.

DOUŠA, Jaroslav a kol. *Dějiny Plzně v datech: od prvních stop osídlení až po současnost*. Praha: Lidové noviny, 2004. 787 s. ISBN: 80-7106-723-7.

HLEDÍKOVÁ, Zdeňka; JANÁK, Jan; DOBEŠ, Jan. *Dějiny správy v českých zemích: od počátků státu po současnost*. Praha: Lidové noviny, 2005. 568 s. ISBN 80-7106-709-1.

JÍLEK, Tomáš. *Kapitoly z historie západních Čech 20. století*. Plzeň: Západočeská univerzita, 2010. 68 s. ISBN: 978-80-7043-927-2.

KÁRNÍK, Zdeněk. *České země v éře první republiky (1918 - 1938) I.: Vznik, budování a zlatá léta republiky (1918 - 1929)*. Praha: Libri, 2003. 571 s. ISBN: 80-7277-195-7.

KÁRNÍK, Zdeněk. *České země v éře první republiky (1918 - 1938) II.: Československo a České země v krizi a ohrožení (1930-1935)*. Praha: Libri, 2002. 577 s. ISBN: 80-7277-031-4.

KÁRNÍK, Zdeněk. *České země v éře první republiky (1918 - 1938) III.: O přežití a o život (1936-1938)*. Praha: Libri, 2003. 803 s. ISBN: 80-7277-119-1.

KÁRNÍK, Zdeněk. *Socialisté na rozcestí. Habsburk, Masaryk či Šmeral*. Praha: Karolinum, 1996. 554 s. ISBN: 80-7184-128-5.

KOL. AUTORŮ. *Kniha o Plzni*. Plzeň: Krajské nakladatelství, 1963. 190 s. ISBN nevedeno.

KOL. AUTORŮ (ed. Josef Jirout): *Luděk Pik. 60 let života. 35 let práce na Plzeňsku*. Plzeň: Grafika, 1936, 146 s. ISBN nevedeno.

KOL. AUTORŮ. *Národní výbor v Plzni a převrat v roce 1918*. Plzeň, 1928. 158 s. ISBN nevedeno.

KŘÍŽ, František. *Město Plzeň: přehled složení a činnosti obecní samosprávy za léta 1919-1924*. Plzeň: město Plzeň, 1925. 532 s. ISBN nevedeno.

KŘÍŽ, František. *Město Plzeň: přehled složení a činnosti obecní samosprávy za léta 1925-1928*. Plzeň: město Plzeň, 1929. 615 s. ISBN nevedeno.

LACINA, Karel; ČECHÁK, Vladimír. *Vývoj systémů veřejné správy*. Praha: Professional Publishing, 2001. 115 s. ISBN 80-86419-13-4.

MALÝ, Karel; SOUKUP, Ladislav. *Československé právo a právní věda v meziválečném období (1918–1938) a jejich místo ve střední Evropě*. Praha: Karolinum, 2010. 1173 s. ISBN: 978-80-246-1718-3.

OLIVOVÁ, Věra. *Dějiny první republiky*. Praha: Karolinum, 2000. 355 s. ISBN: 80-7184-791-7.

PEJSKAROVÁ, Adéla. *České a Československé právní dějiny*. Praha: Spolek českých právníků Všehrd, 2016. 137 s. ISBN: 978-80-85305-50-0.

PIK, Luděk. *Dvě stě milionů vteřin*. Plzeň: E. Kosnar, 1946. 188 s. ISBN neuvedeno.

PIK, Luděk: *Problém Plzně a Plzeňska: několik kapitol a podnětů k diskusi o řešení hospodářské krise a nezaměstnanosti*. Plzeň: 1932, 6 s.

SCHELLE, Karel. *Vývoj veřejné správy v letech 1848-1948*. Praha: Eurolex Bohemia, 2002. 389 s. ISBN: 80-86432-25-4.

SKÁLA, Adam a kol. *Dějiny města Plzně 3: 1918-1990*. Plzeň: město Plzeň, 2018. 1169 s. ISBN: 978-80-87911-07-5.

TOMS, Jaroslav. *K problematice působení sociální demokracie a jejího představitele L. Pika v Plzni v letech 1918–1938*. in *Západočeský historický sborník 2*, Státní oblastní archiv v Plzni: 1996. s. 371–378.

TOMS, Jaroslav. *Luděk Pik – demokratický starosta Plzně v letech 1919–1938*. in: *Sborník Pedagogické fakulty Západočeské univerzity. Dějepis*. Plzeň: Západočeská univerzita, 1995, s. 57–69.

VOJAČEK, Ladislav; SCHELLE, Karel; KNOLL, Vilém. *České právní dějiny*. 3. upravené vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2016, 694 s. ISBN 978-80-7380-575-3.

Archivy, archivní sbírky a fondy

Archiv města Plzně

- fond Luděk Pik (osobní pozůstalost)

Novinové články

Nová doba (ročníky 1905, 1907, 1916, 1925, 1935, 1938)

Seznam příloh

Příloha č. 1.¹⁶⁹ Starosta města Plzně Luděk Pik

Příloha č. 2.¹⁷⁰ Mapa Velké Plzně v územním měřítku 1:95000

---

¹⁶⁹ SKÁLA, Adam a kol. *Dějiny města Plzně 3: 1918-1990*. Plzeň: město Plzeň, 2018. s. 32

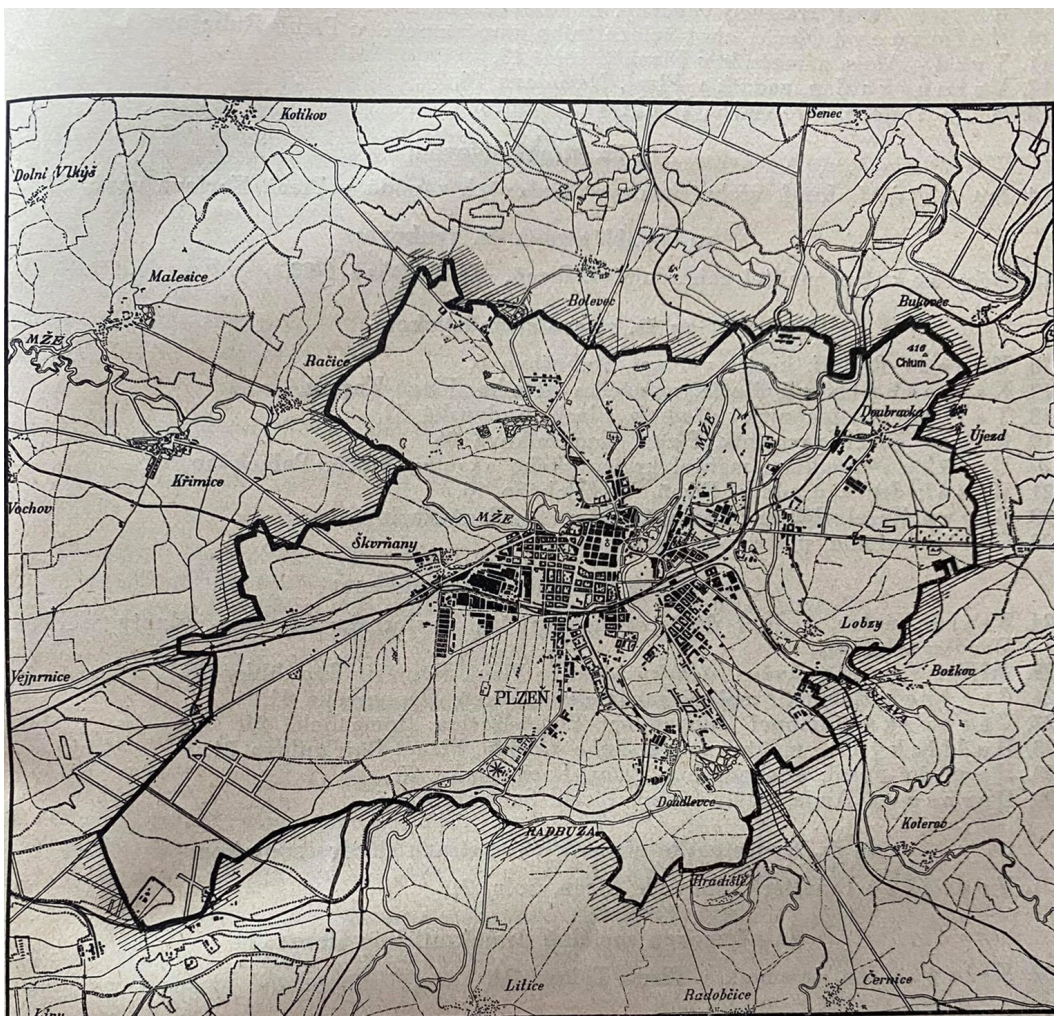
¹⁷⁰ KŘÍŽ, František. *Město Plzeň: přehled složení a činnosti obecní samosprávy za léta 1919-1924*. Plzeň: město Plzeň, 1925. s. 517

Přílohy

Příloha č. 1

Velká Plzeň.

Mapa jejího území v měřítku 1 : 95.000.